

SDAM

Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

25 OCAK DEVRİMİ'NİN BEŞİNCİ YILINDA MISIR

OCAK 2016

25 OCAK DEVRİMİ'NİN BEŞİNCİ YILINDA MISIR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ملخص	iii
GİRİŞ	1
1. 25 OCAK 2011 DEVRİMİ'NİN ARKA PLANI VE DEVRİMİN SOSYOLOJİK TEMELLERİ	2
1.1. Devrim Sürecini Hazırlayan Sosyo-Ekonomik Sorunlar	2
1.2. Devrim Öncesi Siyasal Atmosfer	3
2. DEVRİM SÜRECİNDE YAŞANANLAR VE DEVRİMİN GENEL MAHİYETİ	4
2.1. Devrim'in Temel Aktörleri	5
2.2. Devrim'in Dış Dünyada Yankıları	7
3. DEVRİM SONRASI OLUŞAN SİYASAL ATMOSFER VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN İKTİDARA GELİŞİ	8
3.1. Devrim Sonrası Geçiş Sürecinde Ordunun Konumu ve Tavrı	8
3.2. Müslüman Kardeşler'in İktidara Gelişi ve Yargı'nın "Yumuşak Darbesi"	10
4. ASKERİ DARBEYE GÖTÜREN SÜREÇ VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN DEVRİLMESİ	12
4.1. Askerî Darbeye Götüren Süreç ve Darbenin Gerçekleşmesi	12
4.2. Askerî Darbeye Verilen İç ve Dış Destekler	18
4.3. Müslüman Kardeşler'in İktidarı Kaybetmesinin Sebepleri	22
5. DARBE SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER VE MISIR'IN İÇERİSİNDE BULUNDUĞU SON DURUM	25
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	30
KAYNAKÇA	32

ÖZET

İslâm coğrafyasında kilit bir konumda bulunan Mısır, yıllarca baskıcı dikta rejimi tarafından yönetildikten sonra, 25 Ocak 2011 tarihinde önemli bir devrime sahne oldu. Devrim, Mısır halkının geleceğe dair umutlanmasına sebebiyet verdi ve yeni bir Mısır'ın inşa edilebileceği düşüncesini besledi. Ancak Mısır, devrimden yaklaşık iki buçuk yıl sonra tekrar askerî rejimin sultanı altına girdi.

Mısır'ın en önemli teşkilatlı yapısı olan Müslüman Kardeşler Hareketi, devrim sonrası Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde önemli başarılar kaydetmesiyle iç ve dış vesayet odaklarını rahatsız etti. İslâm coğrafyası üzerinde emelleri bulunan uluslararası güçler ve onların bölgesel uzantıları, Müslüman Kardeşler'in öncülük ettiği değişim iradesinin bağımsız ve güçlü bir Mısır'ı ortaya çıkarmakla kalmayıp; ileride İslâm ülkelerinin tamamına sirayet edeceği endişesiyle harekete geçti. Bunun sonucunda 2011 yılında gerçekleştirilen devrimin bütün kazanımları heba oldu ve askerî darbeye bir "karşı devrim" süreci başladı.

Raporumuzda, 25 Ocak 2011'de yaşanan devrimin hangi toplumsal temeller üzerinde gerçekleştiği, devrim sürecinde ve sonrası yaşananlar, 2013 darbesine götüren süreç ve darbe sonrası Mısır'ın bulunduğu durum ele alınıp değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

Egypt, which has a crucial position in the Muslim geography, witnessed a significant revolution on the 25 January 2011 after being governed by an oppressor dictatorial regime for decades. The revolution procured hope about the future of the Egyptians and it elicited the idea of building a new Egypt. However the government was captured by the military two and a half year after the revolution.

Being the best organised structure in Egypt, The Muslim Brotherhood made progress both in the parliament and presidency elections after the revolution and this discomfoted internal and external political tutelage centers. The international powers, who have ambitions on the Muslim geography, and their regional extensions took action with the concern that the freedom change led by the Muslim Brotherhood would not only ascertain an independent and powerful Egypt but also spread all over the Muslim countries in the future. Consequently all the gains of the 2011 revolution went to waste and a contre-revolution started with the military coup.

In this report, the social foundations under the 25 January Revolution, the experiences during and after the revolution, the circumstances resulted with 2013 military coup and the situation in Egypt in the post-coup process will be discussed and commented.

ملخص

مصر التي تحتل مكانة خاصة في العالم الاسلامي والتي كانت تُحكم بالاستبداد قامت بها ثورة 20 يناير 2011 لتطهير هذا الحكم الجائر

هذه الثورة أحييت امال الشعب المصري وتطلعاته الى المستقبل من جديد كما أحييت العزم والإرادة لإنشاء مصر جديدة لكن ذلك تعرضت لحيلة من كافة الاتجاهات بانقلاب عسكري بعد أكثر من عامين على الثورة

إن فوز أهم لاعب سياسي واجتماعي "الإخوان المسلمين" في الاستحقاقات الانتخابية على مدار الوقت ما بعد الثورة أدى الى مخاوف وقلق مراكز القوة وصناع القرار في العالم

هذا الامر الذي أدى الى تحريض أطراف عدة والتخطيط من اجل الإطاحة "بالإخوان المسلمين" لأنهم كانوا يعلمون ان هذا التطور التاريخي لا يتوقف عند مصر فحسب بل لذلك قاموا بالانقلاب العسكري ضد إرادة الشعب المصري

ونتيجة لذلك فإن حيلة الثورة المضادة والانقلاب العسكري ذهب بمكاسب ثورة يناير 2011

وهذا التقرير يتناول ثورة يناير المصرية 2011 والأسس التي تحققت عليها هذه الثورة

كما يتناول التقرير التطورات التي أدت الى الانقلاب العسكري في يوليو/تموز 2013 وما تبعها من تداعيات والوضع الحالي في مصر.

GİRİŞ

Mısır, gerek 80 milyon civarındaki nüfusuyla gerek kültürel, siyasal, ekonomik dinamikleri ve jeopolitik konumuyla Arap dünyasının önemli bir gücüdür. “Arap Baharı” olarak nitelenen toplumsal hareketlenmeler içerisinde de Mısır, müstesna bir yer oluşturmaktadır. Öyle ki, Mısır’da gerçekleşen devrimin kurumsallaşması, İslâm dünyasının tekrar aktif bir özne olarak tarih sahnesine çıkması sonucunu doğurabilme potansiyeline sahiptir.

İslâm dünyası, son birkaç yıldır oldukça önemli bir değişim arifesinde bulunmaktadır. Özellikle Arap-İslâm toplumlarında nadir görülecek şekilde meydana gelen kitlesel nitelikteki ayaklanmalar, Batı’yla eşgüdümlü politika güden otoriter diktatörlükleri devirmiş ve yeni bir sistemin kurulmasının önünü açmıştır. Mısır’da bu süreç, 25 Ocak 2011’de başlamış ve Mübarek’in istifa etmesiyle somut bir kazanım elde edilmiştir. Mübarek sonrası yönetim mekanizmasında meydana gelen boşluğu ise, muhalefet olarak yaklaşık 90 yıldır önemli tecrübelerle sahip olan Müslüman Kardeşler Hareketi hızlı bir şekilde partileşerek doldurmuştur.

Mısır’da Müslüman Kardeşler’in toplumsal düzlemde gördüğü karşılık seçimlerde kendisini iktidara taşımış, buna mukabil İslâm dünyası üzerinde emelleri olan yerel, bölgesel ve küresel aktörler harekete geçmiştir. Müslüman Kardeşler’e karşı oluşturulan ittifakta; Mübarek rejimi yanlıları ve liberal-sol çevreler, Suudi Arabistan başta olmak üzere baskıcı Körfez ülkeleri ve İsrail, Batılı ve Doğulu emperyalist güçler yer almıştır. Söz konusu kesimlere ek olarak, halkın “İslâmî duyarlılığına” hitap etmek üzere Selefî Nur Partisi ve El-Ezher yönetimi de bu süreçte vitrine konulmuştur.

Henüz iktidarının birinci yılını doldurmuşken çok boyutlu bir kuşatma harekâtıyla karşı karşıya kalan Müslüman Kardeşler, bütün meşruiyet zeminine rağmen iktidardan indirilmiş ve kendisi için tarihinde yabancı olmadığı yeni bir zorlu süreç başlamıştır.

Raporumuzda, devrim öncesi sosyo-ekonomik ve siyasal atmosferden darbe sonrası Mısır’ın içinde bulunduğu son duruma kadar yaşanan süreç genel hatlarıyla ele alınmaktadır.

1. 25 OCAK 2011 DEVRİMİ'NİN ARKA PLANI VE DEVRİMİN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

Mısır'da 25 Ocak 2011 tarihinde başlayan kitlesel nitelikteki protesto gösterilerinin ve Hüsnü Mübarek'in istifasıyla sonuçlanan devrim sürecinin arka planında çeşitli sebepler bulunmaktadır. Mısır'da yaşanan hadiseleri, sadece Tunus'ta gerçekleşen devrimin bir uzantısı olarak ele almak doğru bir yaklaşım değildir. Tunus Devrimi'nin, Mısır'da yaşanacak olan süreci hızlandırdığı ve Mısır halkı açısından motive edici bir unsur olduğu söylenebilir. Ancak Mısır'da patlak veren toplumsal olayların tarihsel/sosyolojik bir zemini bulunduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Hüsnü Mübarek'in şahsında somutlaşan Mısır rejimine karşı ayaklanmanın temelinde sosyal, ekonomik, siyasal sorunlar ve bu sorunların giderilmesine yönelik talepler bulunmaktadır. Bu bağlamda, Mısır Devrimi'nin alt yapısını oluşturan sebepleri genel hatlarıyla ele almak, devrim sürecini bütüncül kavramak açısından faydalı olacaktır.

1.1. Devrim Sürecini Hazırlayan Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Mısır'da yaklaşık 30 yıl devam eden Mübarek rejimi boyunca halkın önemli bir kesimi ekonomik problemlerle boğuşurken; Mübarek, ailesi ve imtiyaz tanıdığı seçkin bir kesim, konfor içerisinde yaşamını sürdürmüştür. Geniş halk kitlelerinin hayatlarını idame ettirmede karşılaştırdığı sosyo-ekonomik sıkıntılar, Mübarek'in devrilmesine verilen halk desteğinin arka planında hangi unsurların bulunduğunu tespit etmede önemli bir veri sağlamaktadır. Mısır'daki artan işsizlik oranları, yüksek enflasyon, gelir adaletsizlikleri, yoksulluk, yolsuzluk ve rüşvet gibi sorunlar, 25 Ocak Devrimi'nin gerçekleşmesine olanak sağlayan bir toplumsal zeminin oluşmasına katkı sunmuştur.

Ekonomik sorunların başında yaklaşık 85 milyon kişinin yaşadığı Mısır'da nüfusun yarısının gündelik 2 dolar civarında bir gelir ile hayatlarını sürdürmek zorunda kalması gelmektedir. 85 milyonluk Mısır'da nüfusun üçte ikisi 30 yaş altındadır. Oldukça genç bir nüfusa sahip olmasına karşın, 10 işsizden 9'unu 30 yaş altı bireyler oluşturmaktadır. Okul sonrası iki yıllık dönemde iş bulan erkeklerin oranı %50 iken; bu oran kadınlarda %10'a düşmektedir.¹

¹ Veysel AYHAN ve Nazlı AYHAN: **Mısır Devriminin Ayak Sesleri: Bir Devrin Sonu mu?**, ORSAM, Ankara Şubat 2011, s.12.

Mısır'da devrim ile sonuçlanan halk ayaklanmasının öncesinde sayısı binlerle ifade edilen protesto gösterilerinin varlığı, ayaklanmanın arka planındaki sebeplerin yeni bir gelişme olmadığına işaret etmektedir. Nitekim geneli itibarıyla grev ve iş bırakma şeklinde düzenlenen gösterilerin sayısının 1998- 2004 arasında 1000'i aştığı; ekonomik liberalleşmeye tepkinin artması sonucunda sadece 2004 yılında 250 protestonun düzenlendiği; 2005 seçimlerinden sonra gösterilerin sayısının artmaya devam ederek 2006'da 222, 2007'de ise 580 protestonun yaşandığı; 2008'de ise yüzbinlerce işçinin katılımıyla 400'den fazla protestonun gerçekleştiği belirtilmektedir.²

1.2. Devrim Öncesi Siyasal Atmosfer

Mübarek'in devrilmesine uzanan süreçte milyonlarca insanın meydanlara inerek rejim karşıtı ayaklanmaya katılmasında, toplumda derin huzursuzluklar yaratan siyasî unsurların da katkısının olduğu bilinen bir gerçekliktir. Nitekim diğer "Arap Baharı" ayaklanmalarının genelinde olduğu üzere, Mısır'daki göstericilerin taleplerinin de "ekmek" in yanı sıra "özgürlük" ve "onur" kelimeleriyle özetleniyor oluşu, ayaklanmanın arka planında siyasî sorunların var olduğuna işaret etmektedir.³

Mübarek rejimi, siyasî alanda fiilî tek parti yönetimini sürdürerek farklı unsurların sisteme müdahil olmasının önünü kapatmıştır. İhvan'ül-Müslimin (Müslüman Kardeşler) gibi gerçekten alternatif olacak muhalif hareketleri sistem dışına iterken, daha zayıf ve zararsız gördüğü partileri de siyasî rüşvetle kendisine bağlamıştır.⁴

Halk isyanının temel gerekçelerinden olan siyasî baskının boyutunu ortaya koyabilmek adına, Halk Meclisi seçimlerinin sonuçlarına bakmak bile yeterli olacaktır: Mübarek'in başkanlık ettiği Ulusal Demokratik Parti (UDP); 1984, 1987, 1990, 1995, 2000, 2005 ve 2010'da olmak üzere yedi kez düzenlenen ve hiçbiri gerçek anlamda meşru olmayan ve birçoğu muhalefet partileri tarafından boykot edilen seçimlerinden açık ara farkla galip çıkmıştır.⁵ Şaibeli seçim sonuçlarıyla "saltanatını" meşrulaştıran Hüsnü Mübarek'in, kendisinden sonra oğlu Cemal Mübarek'i "siyasi varis" olarak göstermesi, Mısır halkı nezdinde tahammül edilemez bir durum olarak görülmüş ve rejime karşı muhalif sesleri yükseltmiştir.

² Konar Alp KOÇAK: "Mısır: Demokratikleşme Yolunda İki Adım İleri Bir Adım Geri", **Yasama Dergisi**, Ankara 2013, Sayı:23, s.15.

³ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.15.

⁴ Ahmet UYSAL: **Ortadoğu'da Türkiye Algısı: Mısır Örneği**, SDE, Ankara Mart 2011, s.27.

⁵ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.16.

2005 ve 2010 yıllarındaki genel seçim atmosferinde özellikle Müslüman Kardeşler'e yapılan baskılar, yasaklamalar ve tutuklamalar da halkın siyasal sisteme olan güvenini sarsmış, rejimin otoriter yaklaşımlarından kaynaklanan tikanıklığın aşılmasında toplumsal ayaklanma bir çıkış yolu olarak görülmüştür.

Mübarek rejimi boyunca yürürlükten bir türlü kaldırılmayan olağanüstü hâl yasası, seçimlere hile karıştırıldığı iddiaları, muhalif siyasî oluşumların keyfi kısıtlamalarla sansüre tâbi tutulmaları ve haklarında cezaî kovuşturmaların düzenlenmesi gibi uygulamaların, Mübarek karşıtlığının artmasında önemli bir etkiye sahip olduğu aşikârdır.⁶ Ayrıca Mısır'da polis halka uyguladığı yaygın şiddet eylemleri de tepkiselliğin artmasında dikkate değer bir unsurdur.

Mübarek rejiminin iç politikaya dönük yaklaşım ve uygulamalarının yanı sıra, Filistin meselesi başta olmak üzere dış politikaya dair tutumları da isyan sürecini beslemiştir. Mısır, Enver Sedat döneminden bile ileri bir biçimde Batı ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. ABD, Mısır'a her yıl milyarlarca dolarlık maddî yardım aktarmış; Mısır da bunun karşılığında, Filistin sorununda İsrail'in görüşlerine yakın bir tavır sergilemiş, Hamas'ı terörist örgüt olarak kabul etmiş ve Filistin'e yardım akışını engellemeye yönelik tedbirler almıştır.⁷

2. DEVRİM SÜRECİNDE YAŞANANLAR VE DEVRİMİN GENEL MAHİYETİ

Mübarek rejiminin 30 yıldır uygulamakta olduğu siyasal dikta ve geniş halk kitlelerinin yaşadığı ekonomik problemler, rejimin kurulduğu günden beri en önemli muhalefet öznesi olan Müslüman Kardeşler'e ek olarak irili ufaklı başka muhalif grupların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Müslüman Kardeşler başta olmak üzere muhalif gruplar, doğrudan Mübarek'in şahsını hedef alarak muhalefet yapma riskini pek göze alamasa da; özellikle dış politikada takınılan tutumlara ve işçilerin yaşadığı sorunlara yönelik olarak rejim karşıtı eylemleri organize etmeye girişmişlerdir. Mısır toplumunda oluşan söz konusu "dip dalga",

⁶ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.12.

⁷ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.13.

her geçen gün kabarmaya başlamış ve nihayet 25 Ocak 2011 tarihinde otoriter rejim duvarlarını yıkmaya yönelmiştir.

Tunus'ta ruhsatsız sebze sattığı için polisle tartışıp kendini yakan 26 yaşındaki üniversite mezunu Muhammed Buazizi, önce Tunus'ta devrimin kapısını aralamış daha sonra Mısır'da devrimin katalizörü olmuştur. Buazizi'den mülhem olarak Mısır'da Ahmet Haşim El Said ve Muhammed Faruk Hasan adlı eylemciler de kendilerini ateşe vermiştir. Eylemciler tarafından “Öfke Günü” ya da “İsyan Günü” olarak adlandırılan 25 Ocak tarihine gelindiğinde ise, Tahrir Meydanı tarihinin en kalabalık eylemine sahne olmuştur.

25 Ocak'tan sonra rejimin tüm tehditlerine rağmen eylemler devam etmiş, Tahrir Meydanı terk edilmemiş ve her geçen gün daha yoğun bir kitlesellik kazanmıştır. Özellikle muhaliflerin girişimleri, El-Cezire'nin yaptığı naklen yayınlar ve sosyal medyanın da etkisiyle dünya kamuoyu gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. “Öfkeli Cuma”, “Milyonların Yürüyüşü”, “Kritik Cuma” gibi isimlerle gerçekleştirilen protestolar karşısında Mübarek rejimi durumu kurtarmaya yönelik çeşitli hamleler geliştirmiştir. Mübarek bir yandan halkı aldatmaya dönük kısmî bazı vaatlerde ve değişikliklerde bulunurken, diğer yandan “deve ve atları” bile devreye sokan şiddet uygulamalarına girişmiştir. Başta polis olmak üzere Mübarek taraftarlarının şiddet eylemleri sonucu onlarca kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak Mübarek'in tüm girişimleri etkisiz kalmış, sonunda iç ve dış dinamiklere daha fazla direnemeyerek 18 gün sonra 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bırakmak zorunda kalmıştır.

2.1. Devrim'in Temel Aktörleri

25 Ocak 2011 Devrimi'nde, Mısır'ın toplumsal yapısı içerisinde Mübarek'in temsil ettiği “devletçi” kanat, karşısında Müslüman Kardeşler'in ön plana çıktığı “İslâmcı” ve değişik fraksiyonlardan oluşan “liberal” muhalefeti bulmuştur.

Mısır'da sokak gösterilerine destek verenler, Mübarek iktidarına karşı çıkma hususunda mutabık olsalar da tek bir grup olarak veya tek bir lider önderliğinde örgütlenmemiştir.⁸ Devrim sürecinde rol oynayan temel aktörlerin kim olduğuna bakıldığında; 2008 yılında sosyal medya üzerinden bir işçi eylemini organize etmekle ön plana çıkan *6 Nisan Gençlik Hareketi*, 2010 yılında İskenderiye'de polis tarafından işkenceyle öldürülen Halid Sait'e atfen internet üzerinde kurulan “*Hepimiz Halit Said'iz Hareketi*”, liberal Muhammed El-Baradey'in öncülüğündeki *Ulusal Değişim Derneği*, *Kifâye (Yeter) Hareketi*, *El Ghad (Yarın) Partisi*,

⁸ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.24.

Wafd (İttifak) Partisi, geniş işçi kitleleri ve tabii ki *Müslüman Kardeşler Hareketi* öne çıkmaktadır.

Devrim sürecinde hangi aktörlerin daha fazla etkin olduğu tartışmalı olmakla birlikte, devrimin ortak bir çabanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yine de kitlelerin uzun süreli dirençlerinin arka planında önemli tecrübelerle sahip Müslüman Kardeşler Hareketi'nin örgütlü yapısının olduğu ileri sürülebilir.

Mısır'da devrim gerçekleşirken nüfusun %60'ını oluşturan genç nüfus bütün bu süreç içinde en ön safhada yer almıştır. Özellikle sosyal medyayı etkin şekilde kullanan gençlik hareketleri, insanların sokağa çıkmasında tetikleyici bir rol oynamıştır. Bununla birlikte bütün bu süreç içinde gençlerin ve sosyal iletişim ağlarının rolüne gerçekçi yaklaşmak gerekmektedir. “2009 sonu verilerine göre Mısır'da nüfusun %20'si internet kullanırken, sadece %5'i Facebook kullanıcısıdır. Bunun yanı sıra her ne kadar protestoların başlangıcında önemli bir rol oynadıysalar da asıl başarıyı getiren geniş bir kesimden aldıkları destektir. Burada ise Mısır'da Müslüman Kardeşler başta olmak üzere organize muhalif hareketlerin katılımı, sürdürdükleri grevler ve sahip oldukları geniş tabanla işçi hareketlerinin desteği öne çıkmaktadır. Bu destek sayesinde gençlik hareketleri, sınırlı sayıda katılım ve kendi sayılarından daha fazla polis ile karşı karşıya kalmaları nedeniyle 2010'un sonlarında artık çıkmaza giren protesto girişimlerini bir halk devrimine dönüştürmeyi başarmışlardır.”⁹ Ayrıca devrim sürecinde sosyal medyanın “hazırlayıcı” değil, daha çok “hızlandırıcı” etkisinden bahsedilebilir.¹⁰

Mısır'da isyan patlak verdiği ilk andan itibaren gözler ülkenin en güçlü muhalif hareketi olan Müslüman Kardeşler'e çevrilmiştir. Ancak hareketten beklenen destek hemen gelmezken 25 Ocak'taki gösterilerde Müslüman Kardeşler'in katılımı bireysel düzeyde kalmış, resmi destek açıklaması ancak üç gün sonra ikincisi düzenlenen gösteri için yapılmıştır. Daha sonra da protestolar boyunca Müslüman Kardeşler arka planda kalmayı tercih etmiş, buna paralel olarak sokaklarda İslami sloganlar atılmamış, İslami bayrak ve flamalar kullanılmamış aksine göstericilerin kullandıkları dilde ve taşıdıkları dövizlerde rejimin değişmesi, Mübarek'in gitmesi yönünde ortak, belli bir ideolojiden uzak bir dil benimsenmiştir. Müslüman Kardeşler'in, gençlik hareketlerinin yarattığı rüzgâr içinde kontrolü doğrudan ele almamasının

⁹ Selin M. BÖLME ve Diğerleri: **25 Ocak'tan Yeni Anayasaya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi**, SETA, Ankara Nisan 2011, s.20.

¹⁰ Azime TELLİ: “Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü”, **Bilge Strateji Dergisi**, İstanbul Güz 2012, Cilt:4, Sayı:7, s.83.

sebebi, Mısır halkının farklı kesimlerinden destek alarak büyüyen protestoların ruhuna zarar vermemektir.¹¹

2.2. Devrim'in Dış Dünyada Yankıları

25 Ocak 2011 Devrimi başladığı zaman başta Batı olmak üzere dünyanın değişime hazırlıksız yakalandığı söylenebilir. Devrime yönelik yapılan “temkinli” açıklamalar, bu durumun göstergesi niteliğindedir.

Mısır, İslâm coğrafyasında Batı'nın en önemli müttefikleri arasında olmuştur. ABD tarafından yapılan maddi yardımlarla varlığını sürdüren rejim, Batı'nın İsrail başta olmak üzere bütün politikalarına koşulsuz destek vermiştir. Bu nedenle, Batı'nın Mübarek'in devrilmesine pek sıcak bakmadığını kestirmek zor değildir. Batı için en makul senaryo, İslâm dünyasındaki çıkarlarına paralel hareket edecek ve İsrail'in güvenliğini tehdit etmeyecek bir ekibin Mısır'ı yönetmesidir. Ancak Mısır halkının ortaya koyduğu değişim iradesi karşısında Batı, Mübarek rejiminin açıktan yanında durmaktan kaçınmak zorunda kalmıştır.

Batı dünyasında ABD'nin tavrı, ilk olarak “önlemeye”; bunun imkânı kalmayınca da “yönlendirmeye/kontrol altına almaya” dönük olmuştur. Bu nedenle ABD, sürecin dışında kalmamak adına sürece müdahil olmaya çalışmıştır. AB ise, ABD gibi devrim sürecinde statükonun devamını arzulamıştır. Göstericilerin taleplerinin karşılanması istendiğinde bile, Mübarek'in Batı çıkarları adına bölgede üstlendiği rolü öven açıklamalarda bulunulmuştur. İtalyan Başbakanı Silvio Berlusconi, Avrupa Birliği üyelerinden Mübarek'e en açık desteği veren politikacı olmuştur. AB'nin diğer üyeleri ise, deyim yerindeyse “mahcup” bir edayla yönetime reform çağrısı yapmıştır.

Devrim'e yönelik en merak edilen tepki ise, İsrail'inki olmuştur. Mübarek'e Suudi Arabistan ile birlikte en açık desteği veren ülke olan İsrail, Mübarek sonrası Mısır'da kurulacak yeni yönetimin İsrail çıkarlarına potansiyel tehdit oluşturacağını düşünmüştür. Protestolar sırasında Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesi senaryosundan endişelenen İsrail, özellikle Enver Sedat döneminde imzalanan “Camp David Antlaşması”nın iptal edilebileceği endişesini taşımıştır. Ayrıca, “Gösteriler devam ederken Netanyahu, Amerika ve Avrupalı liderlere mektup göndererek Mübarek karşıtı grupların desteklenmesinin yanıtıcı

¹¹ Selin M. BÖLME ve Diğerleri, **a.g.e.**, s.20-22.

olacağını, ülkelerinin daha geniş bağlamdaki çıkarlarını kollamak için Mübarek yönetiminin görevde kalmasını sağlamaları gerektiği mesajını iletmiştir.”¹²

Rusya ve Çin'in Mısır devrimine bakışı ise, esasında Batı'dan farklı bir mahiyet içermemektedir. Mübarek rejimi, Batı için olduğu kadar Rusya ve Çin için de makul gelmektedir. Rusya'nın güvenlik endişelerinin, Çin'in ise Afrika yatırımlarının bu duruma sebebiyet verdiği söylenebilir. Fakat Rusya ve Çin, gelişmeler karşısında Batı gibi esneklik göstermemiştir. Rusya, Mübarek sonrası yönetimin rengini kestiremediğinden ötürü, “Mısır'ın iç meselelerine karışılmaması gerektiği” çağrısında bulunmuştur.

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere birçok Arap ülkesi ise, kendi saltanatlarının da aynı akıbetle karşılaşacağı endişesiyle açıktan Mübarek yanlısı bir tutum izlemekten çekinmemişlerdir. Dönemin Suudi Arabistan Kralı Abdullah, eylemcileri “Mısır'ı istikrarsızlığa sürüklemek isteyen casuslar” olarak nitelerken, Filistin'den Mahmut Abbas da, Mübarek'i telefonla arayarak “zor günlerde yanında olduğunu” ifade etmiştir. İlerideki bölümlerde ele alacağımız üzere, bu ülkeler Müslüman Kardeşler'in iktidardan darbeyle devrilmesi sürecine de yoğun bir destek vermişlerdir.

Türkiye ve İran'ın devrime yönelik tutumuna bakıldığında ise, eylemcileri destekler mahiyette bir duruş sergiledikleri söylenebilir. İki ülke de, devrimin ilk günlerinden itibaren Mısır halkının taleplerinin meşru olduğunu ve acilen karşılanması gerektiği çağrılarını yaparken; olayların devrimle sonuçlanmasını ise “zafer” olarak nitelemişlerdir.

3. DEVRİM SONRASI OLUŞAN SİYASAL ATMOSFER VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN İKTİDARA GELİŞİ

3.1. Devrim Sonrası Geçiş Sürecinde Ordunun Konumu ve Tavrı

25 Ocak'ta başlayan rejim karşıtı gösterilerin 11 Şubat'ta Mübarek'in görevinden ayrılmasıyla neticelenmesi, Mısır halkında büyük bir sevince ve geleceğe dair umutların artmasına neden olmuştur. Ancak, “tarihteki önemli devrimlerin sonrasında yaşanan süreçlerin bize öğrettiği en önemli unsur, devrim mücadelesinin girift, çetin ve sarsıntılı

¹² İsmail Numan TELCİ: “Mısır 2011”, **Ortadoğu Yıllığı 2011**, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul 2012, s.239.

geçtiğidir. Mısır'da 25 Ocak 2011'de başlayan devrimin geçirdiği süreç tam da böyle bir duruma işaret etmektedir.”¹³

Hüsnü Mübarek'in yardımcılığına getirilen Ömer Süleyman'ın 11 Şubat'ta yaptığı duyuruda, Hüsnü Mübarek'in istifa ettiği (*resign*) değil, “görevini bırakarak (*relinquish*) Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ni (SKYK) görevlendirdiği” ifadesinin yer almış olması dikkat çekicidir. Cumhurbaşkanının istifası durumunda SKYK'nın göreve gelmesi gibi bir durum anayasada öngörülmemişse de, Mübarek sonrasında Muhammed Hüseyin Tantavi başkanlığındaki SKYK yönetimi devralmıştır.¹⁴

Mısır Ordusu, eylemlerin ilk günlerde “bekle-gör” siyaseti izledi, devrim süresince ise eylemcilere müdahalede bulunmadı. Ordunun bu tavrının arka planında önemli sebepler bulunmaktadır. Öncelikle Mısır halkı nezdinde ordu, olumlu bir konuma sahiptir. Ordunun Mübarek'e karşı halk ayaklanmasını şiddet kullanarak bastırması, bu konunun sarsılmasına ve ordunun prestij kaybına uğramasına yol açabilecekti. Halka müdahale, orduyu Mübarek'in koruyucusu gibi gösterecek ve devrim sonrası tanzim edilecek sistemde pasif bir konuma sürüklenmesine sebebiyet verecekti. Aynı zamanda ordunun müdahale emrine askerlerin hangi düzeyde itaat edeceği de önemli bir risk alanı durumundaydı. Bu nedenlerden ötürü ordu müdahalede bulunmak yerine, devrim sonrası süreçte kendi konumunu garantilemeyi daha makul görmüştür denilebilir.

Mübarek'in ülkenin yönetimini devralmakla “görevlendirdiği” SKYK, Mübarek'in bu kararının hemen ardından bir bildiri yayınlamış ve “kariyeri boyunca yaptığı hizmetlerden ve Mısır halkının yüksek çıkarları yönünde aldığı karardan” dolayı Mübarek'e şükranlarını ve saygısını iletmiştir.¹⁵

SKYK, elden geldiğince süreci uzatmaya ve taleplerin gerçekleştirilmesini ertelemeye çalışmıştır. SKYK'nın bu tavrının arka planında Mısır'da ordunun özellikle ekonomik alandaki ayrıcalıklarından vazgeçmek istememesi gösterilebilir.

Belirli aralıklarla yayınladığı bildirimlerle sisteme yönelik tepkileri yatıştırma siyaseti izleyen ordu, zaman geçtikçe artan kitlesel gösterilere önce kanlı müdahale ve tutuklamalarla

¹³ Nebi MIŞ ve İsmail Numan TELCİ: “Devrimden Darbeye: Mısır'da Askerî Vesayet Dönemi”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Ankara 2013, Cilt:5, Sayı:56, s.21.

¹⁴ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.33.

¹⁵ Konar Alp KOÇAK, **a.g.m.** s.33.

karşılık verse de, daha sonra talepler karşısında daha fazla direnemeyerek yönetimin sivil unsurlara devredilmesi yönünde bazı kararlar almak zorunda kalmıştır.

3.2. Müslüman Kardeşler'in İktidara Gelişi ve Yargı'nın "Yumuşak Darbesi"

Yönetim erkinin sivillere devredilmesi hususunda ilk adım, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılmasına dönük anayasada yapılan kısmî değişikliklerin referanduma sunulması olmuştur. 19 Mart 2011 tarihinde halk oylamasına sunulan anayasa değişiklikleri %77 evet oyuyla kabul edilmiştir.

Anayasal değişiklikler yapılmasından sonra da SKYK'ya yönelik protestolar devam etmiştir. Bu dönemde, Mübarek'in yargılanması ve olağanüstü hâl yasasının kaldırılması başlıca talepler olmuştur. SKYK, ağır ilerleyen icraatları sebebiyle protesto edilmesine ve bazı eylemcilerin müdahalelerde hayatını kaybetmesine rağmen yapılacak seçimlere kadar oyalama taktiklerini sürdürmekten çekinmemiştir. Kasım ayının sonunda ise, önceden ilan edilen parlamento seçimleri yapılmaya başlamıştır. Mısırlıların bağımsız bir biçimde oy kullandıkları ilk seçime katılım, Mübarek dönemine nazaran daha geniş bir sayıya ulaşmıştır.

Altı hafta süren, Mısır'ın devrim sonrası gerçekleşen ve ülke tarihinin ilk bağımsız ve özgür seçiminin sonuçları, Ocak 2012'de açıklanmıştır. Seçimin galibi, kullanılan oyların %43,7'sini alarak parlamentoya seçilebilecek 498 sandalyenin 218'ini kazanan Müslüman Kardeşler'in siyasi hareketi Özgürlük ve Adalet Partisi olmuştur. Selefî grubunun Nur Partisi ise oyların %21,7'sini alırken 108 parlamenterle temsil edilme hakkını kazanarak seçimden ikinci parti olarak çıkmıştır. Bunların dışında Vafd, Mısır Bloğu, Vasat gibi partiler ise parlamentoda daha az sayıda milletvekili ile kendilerine yer bulurken, bu gruplar ülke siyasi yelpazesinde marjinal hareketlerin de temsil edilmesini sağlamıştır.¹⁶

Devrim sürecini toplumsal sahada iyi yöneten ve bu başarısını daha sonrasında siyasi düzeyde de göstererek Mısır'ın yeni yönetiminde kurucu rol üstlenen Müslüman Kardeşler, geçmiş birikiminin sayesinde ve teşkilatçı mekanizması ile Mübarek sonrası Mısır'da hızlı hareket ederek iktidara gelmiştir.¹⁷ Ancak Müslüman Kardeşler'in göstermiş olduğu bu başarı, başta Batılı aktörler ve İsrail olmak üzere birçok kesimi endişeye sevk etmiştir. Söz

¹⁶ İsmail Numan TELCİ, "Mısır 2011", s.231

¹⁷ Muhammet Tahir KILAVUZ ve Diğerleri: **Ortadoğu'da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda**, İlke Yayınları, İstanbul 2014, s.38.

konusu endişeler, yargı ve ordu işbirliğiyle Müslüman Kardeşler'i engellemeye dönük hamleler olarak somutlaşmıştır.

Seçimlerin ardından devrim sonrası Mısır'ın yeni anayasasının yapılmasına yönelik 26 Mart 2012'de komisyon kurulmuştur. Parlatentonun her iki kanadında da İslamcı partilerin büyük çoğunluğu elde etmesinin bir neticesi olarak, Anayasa Komisyonu'nda Müslüman Kardeşler ve Selefî Nur Partisi'nin temsilcileri çoğunluğu oluşturmuştur. Seküler partiler "Komisyon İslamcılar tarafından istilâ edildi" şeklinde eleştiriler getirmiş, ardından komisyon üyeleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Seküler kesimlerin temsilcileri ile İslamî partilerin temsilcileri arasında başlayan görüş ayrılıkları sebebiyle liberal, laik, Hıristiyan ve solcu grupların temsilcileri komisyondan ayrılmış ve İdarî Mahkeme'ye komisyonun feshedilmesi için başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, 10 Nisan 2012'de bu yönde karar almıştır. İslamî partiler, kuvvetler ayrılığı prensibinin ihlâl edildiği gerekçesiyle kararı eleştirirken, seküler parti ve siyasî hareketler ise kararı memnuniyetle karşılamıştır.¹⁸

Yeni bir anayasa yapma çalışmalarının yargı eliyle sekteye uğratılmasından sonra, devrim sonrası Mısır'ın nasıl şekilleneceğinin belirlenmesi açısından oldukça önem arz eden cumhurbaşkanlığı seçimleri gelmiştir. Mısır'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turu 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde yapılmıştır. İlk turda hiçbir adayın %50'yi aşan bir oranda oya elde edememesi neticesinde ikinci tur seçimlere, en çok oy alan Müslüman Kardeşler'in kurduğu Hürriyet ve Adalet Partisi'nin adayı Muhammed Mursi ile Mübarek döneminde başbakanlık yapan eski rejimin temsilcisi Ahmet Şefik kalmıştır. 15-16 Haziran 2012'de yapılan seçimlerin ikinci turunda Mursi, oyların yüzde 51,7'sini alarak Mısır tarihinin ilk sivil cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Muhammed Mursi'nin cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından ülkede yıllarca ezilen, dışlanan ve marjinalleştirilen İslami kesimler siyaset sahnesinde kendilerine yer bulmuşlardır. Ancak Müslüman Kardeşler yönetimi hem eski rejim aktörlerini, hem de uluslararası ve bölgesel aktörleri rahatsız etmiştir.¹⁹ Söz konusu rahatsızlık, cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecinde yargının hamleleriyle kendini göstermiştir. Cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçimlerinin yapılacağı 16-17 Haziran tarihine iki gün kala Anayasa Yüksek Mahkemesi, Müslüman Kardeşler'in meşru seçim yollarıyla yönetime gelse dahi bunun engelleneceğine işaret eden bir "yumuşak darbe" gerçekleştirmiştir. Anayasa Mahkemesi, "parlamento

¹⁸ Abdullah Aydoğan KALABALIK: **Mısır'da Değişim Süreci ve Anayasa Arayışı**, SETA, Ankara Şubat 2013, s.6.

¹⁹ Nebi Miş ve İsmail Numan TELCİ, **a.g.m.**, s.21.

seçimlerinin anayasaya aykırı” olduğu yönünde bir kararla Halk Meclisi’ni feshetmiş ve yeniden seçimlere gidilmesi kararını almıştır.

Parlamentonun feshedilmesinin ardından devlet başkanının da yetkilerinin kısıtlanması ve Yüksek Askerî Konsey’e yeni anayasa yazımı, iç politika, ekonomi ve dış politika karar alma süreçlerinde üst yetkiler veren kararın açıklanması genel itibari ile bu “yumuşak darbe”nin ana hatlarını oluşturmaktadır.²⁰

4. ASKERÎ DARBESİNE GÖTÜREN SÜREÇ VE MÜSLÜMAN KARDEŞLERİN DEVRİLMESİ

4.1. Askerî Darbesine Götüren Süreç ve Darbenin Gerçekleşmesi

Gerek Anayasa Komisyonu’nun ve Halk Meclisi’nin feshedilmesinden gerekse cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunun hemen öncesinde SKYK’nın yetkilerinin arttırılıp, cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırılmasından Muhammed Mursi’nin işinin kolay olmayacağı anlaşılmıştı. Zira Mübarek rejimi görünürde devrilsede, Mübarek yanlıları sistemin önemli kurumlarında hala oldukça etkin bir konumda bulunmaktaydı.

Mursi, 30 Haziran 2012 tarihinden itibaren “yetkileri kısıtlanmış” bir cumhurbaşkanı olarak göreve başladı. Hem bu durumu ortadan kaldırmak hem de eski rejim unsurlarının etkinliğini azaltıp, devrimin kazanımlarını kalıcılaştırmak adına bazı girişimlerde bulundu. Öncelikle Halk Meclisi’ni tekrar göreve çağırdı ancak Anayasa Mahkemesi yine durdurma kararı alarak bu girişimi engelledi. Ardından SKYK’nın yaptığı anayasal düzenlemeleri iptal etti, Savunma Bakanı Mareşal Hüseyin Tantavi ve Genelkurmay Başkanı Sami Anan’ı emekliye sevk ederek ordunun etkinliğini kırmaya çalıştı. Bu durum halk tarafından da devrimin gereği olarak görüldüğü için sevinçle karşılandı.²¹

Askerî kesimin siyaset üzerinde bir vesayet odağı olmasını engellemeye dönük hamlesinden yaklaşık iki ay sonra Mursi, “Mübarekçi ve devrim karşıtı” bir çizgide bulunan yargıya dönük önemli bir hamle daha yaptı. Başsavcı Abdülmecid Mahmut’u görevden

²⁰ Nebahat TANRIVERDİ YAŞAR: “Mısır’da Rejim, Değişim ve Devrim Tartışmalarına Genel Bakış”, https://www.academia.edu/2340092/M%C4%B1s%C4%B1r_da_Rejim_De%C4%9Fi%C5%9Fim_ve_Devrim_Tart%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1na_Genel_Bak%C4%B1%C5%9F

²¹ <http://www.ntv.com.tr/dunya/misirda-orduya-darbe.C1oWchLlpUW7GPVkvrfQHg>

aldığını açıkladı. Özellikle devrim sürecinde rejim yanlılarının işlediği suçları yargı erkinin “akladığı” göz önünde bulundurulacak olursa, bu durum oldukça önem taşıyordu. Ancak yargı içerisinde örgütlenmiş odaklar ve Mübarek yanlısı sermayedarların elinde bulunan kartel medyası harekete geçerek Mursi’ye bu hususta geri adım attırmayı başardı. Böylelikle rejimin “asıl sahipleri” tarafından statükonun değişmesine yönelik hamlelere müsaade edilmeyeceği mesajı verilmiş oldu.

Halkın kendisini eski rejimin tüm kalıntılarını temizlemesi ve İslamî/adil bir sistem inşa etmesi için seçtiğinin bilincinde olan Mursi, bu talepleri yerine getirmeye çalışırken karşı-devrimci güçler tarafından sürekli engellemelerle karşılıyordu. Bu nedenle, devrimin tam manasıyla gerçekleşmesi ve eski rejimin bir daha geri dönememesi adına cumhurbaşkanlığı yetkilerini arttırmaya yönelik 22 Kasım 2012 tarihinde bir kararname²² yayınladı. Söz konusu kararnameden ötürü, muhalif unsurlar harekete geçirildi ve Mursi karşıtı bir kampanya ve sokak hareketliliği devreye sokuldu. Sol eğilimli ve liberal partileri bünyesinde barındıran Ulusal Kurtuluş Cephesi (UKC) kuruldu. Mursi'nin çıkardığı kararnameyi protesto etmek isteyen muhalifler, Kahire'deki İttihadiyye Sarayı önünde toplandı, çıkan çatışmalarda 11 kişi hayatını kaybetti. Cumhurbaşkanı Mursi, yönetim karşıtı gösterilerin başını çeken Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne diyalog çağrısında bulundu. Ardından 22 Kasım'da ilan ettiği kararnameyi iptal ettiğini açıkladı. Ancak muhalifler, iptal kararına rağmen gösterileri sonlandırmayı reddetti.²³

Kararname geriliminden sonra, yargının sivil bir anayasa yapımına dönük süreci tamamen devri dışı bırakma ihtimaline karşı, anayasa çalışmalarına hız verildi ve anayasa taslağı 15-22 Aralık tarihlerinde halk oylamasına sunuldu. İslamî kesimler dışındaki seküler muhalefet unsurlarının ve yargıçların boykot ettiği anayasa taslağı %63 civarında bir oranla kabul edildi. Mursi de, yeni anayasa uyarınca yasama yetkisini resmen Şura Meclisi'ne devretti.

²² Kararnamenin içeriğine yönelik olarak Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nden yapılan açıklamada, Mursi'nin devrimin cumhurbaşkanına yüklediği sorumluluk uyarınca ve devrimin hedefine ulaşması amacıyla devrik rejimin yapısını yıkmak, yolsuzlukları kökten sona erdirmek, yolsuzluklara bulaşanları yargılamak, devlet kurumlarını temizlemek, sosyal adaleti gerçekleştirmek, Mısır'ı ve halkını eski rejimin sembollerinden korumak, özgürlük, adalet ve demokrasi temelli yeni anayasanın oluşmasını sağlayacak altyapıyı oluşturmak ve halkın beklentilerini karşılamak amacıyla bir dizi karar aldığı belirtildi. Mursi, yeni anayasanın kabulüne kadar geçerli olacak değişiklikler kapsamında yargı kurumlarının, Şura Meclisi'ni ve Yeni Anayasa Komisyonu'nu feshetme yetkisini de iptal etti. <http://t24.com.tr/haber/mursinin-369-gun-suren-iktidarinda-neler-oldu,233511>

²³ <http://aa.com.tr/tr/dunya/mursinin-iktidardaki-bir-yili/145655>

Devrim'in ikinci yıldönümüne gelindiğinde Ulusal Kurtuluş Cephesi öncülüğünde gerçekleştirilen protestolar şiddetini daha da arttırdı ve çıkan olaylarda Hürriyet ve Adalet Partisi'nin büroları yakıldı, çok sayıda kişi hayatını kaybetti ve yaralandı.

Mısır'da askerî darbenin gerçekleştirileceği “senaryonun” son perdesine gelindiğinde, kendilerine Temerrüd (İsyan) Hareketi adını vermiş olan Mursi karşıtı bir grup, öncelikle ülke çapında Mursi'nin istifa etmesi için imza kampanyası başlatmış ve ardından da 30 Haziran'da Tahrir Meydanı merkez olmak üzere protesto gösterilerine başlamıştır. Buna karşılık farklı kentlerde ve meydanlarda da Mursi yanlıları gösteriler düzenlemiştir. Karşılıklı gösteriler onlarca kişinin yaşamını yitirdiği çatışmalara evrilmiştir.

Olayların istenilen kıvama gelmesi üzerine ordu, 1 Temmuz 2013 tarihinde²⁴ olay çıkaran ve seçilmiş lideri gayrimeşru ilan eden kesimler yerine Mursi'ye yönelik bir ultimatom yayınladı. Ültimatonda ordu, 48 saat içerisinde Mursi'den imkânsız yapmasını, yani muhalefetle diyalog kurmasını istiyordu. Mursi'nin daha önce defaaten denediği ve her seferinde muhalifler tarafından reddedilen diyalog kurma çağrısı Mısır'daki oyunda son perdeydi.²⁵

Mısır Ordusu'nun açıktan yaptığı darbe tehdidine karşın seçilmiş ilk sivil Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, geri adım atmamış ve 2 Temmuz tarihinde içerisinde onlarca defa “meşruiyet” geçen bir konuşma yapmıştır. Mursi konuşmasında, “canı pahasına görevini sürdüreceğini” ilan etmiştir.

Takvimler 3 Temmuz 2013'ü gösterdiğinde ise, silahlı kişilerin Mursi yandaşlarına ateş açması sonucu 16 kişi öldü, 200'den fazla kişi yaralandı. Mursi, kendisini destekleyenlere barışçı direnme çağrısında bulundu ve uzlaşi hükümeti kurulmasını önerdi ancak Mısır Genelkurmay Başkanı ve Savunma Bakanı Sisi, verilen sürenin sona ermesinin ardından ordunun yönetime el koyduğunu açıkladı. Sisi, mevcut anayasayı askıya aldıklarını ve seçim yapılincaya kadar Anayasa Mahkemesi Başkanı Adli Mansur'un cumhurbaşkanlığı görevi yürüteceğini belirtti. Geçiş döneminde teknokratlardan oluşan ulusal bir uzlaşi hükümeti kurulacağını dile getiren Sisi, yaptıkları müdahaleyi, "Halkın orduyu göreve davet ettiğini hissettik" diyerek savundu.

²⁴ Aynı tarihte Müslüman Kardeşler, meşru Cumhurbaşkanı Mursi'yi desteklemeye devam edeceklerini açıklamıştır. Buna karşılık, hükümetten 10 bakan ise, istifa ederek Mursi'yi kritik bir süreçte yalnız bırakmışlardır.

²⁵ Gülten SÖNMEZ ve Diğerleri: **Mısır Askerî Darbe ve İnsan Hakkı İhlalleri Raporu**, İHH, İstanbul Temmuz 2013, s.5.

Mısır'ı darbeye götüren süreçte Mursi şahsında somutlaşan Müslüman Kardeşler karşıtlığı, sistematik bir şekilde merkez medya vasıtasıyla ve “özgürlük ve demokrasi” temalı söylemlerle halk arasında dolaşıma sokulmuştur. “Devrim sonrasındaki Hüsnü Mübarek dönemi medya sahipleri, Mübarek rejimi bağlıları ve Mısır'ın liberal ve laik muhalefetine önemli üyeleri, belki de yakın siyasi tarihin en etkili propaganda kampanyalarından birini yapmak üzere bir araya gelmişlerdir.”²⁶

Mursi göreve başladıktan sonra, Mübarek rejimi dönemiyle mukayese bile edilemeyecek özgürlük ortamı, iç ve dış vesayet odakları tarafından kitleler kısırtılarak istismar edilmeye başlanmıştır. “Muhalefet gösterilerinin ve iktidar karşıtı medya kampanyasının boyutu kimi zaman şaşırtıcı boyutlara ulaşmıştır. Mübarek döneminde Mısırlıların bırakın gösteri yapmayı yakınına bile yaklaşmadığı Başkanlık Sarayı, Mursi karşıtlarınca abluka altına alınmış ve devlet başkanı güçlkle ve geniş güvenlik kordonu ile giriş çıkış yapabiliştir.”²⁷ Hatta durum, cumhurbaşkanlığı sarayının duvarına düşmanca sloganlar ve iğrenç küfürler yazacak kadar bile ileriye gitmiştir.²⁸

Mursi karşıtı blok, medyayı başarılı bir şekilde kullanıma sokarak gösterilerin kamuoyundaki etkisini önemli bir biçimde manipüle etmiştir. Nitekim Mısır medyasının büyük kısmına hâkim olan sermaye liberal, seküler ve Mübarek döneminden kalma aktörlerin elindeydi. Bu anlamda gösterilerin medya kanallarında yansıtılışı da muhalefeti “kayıran” ve iktidarı “şeytanlaştıran” bir biçimde gerçeklemiştir. Öyle ki Başkan Mursi birçok gazetede ve televizyon kanalındaki yorumlarda “Diktatör”, “Yeni Firavun”, “Hitler” ve “Faşist” gibi benzetmelerle anılmış, yayınların birçoğuyla ülkede bir “İslamcı iktidar korkusu” yaratılmaya çalışılmıştır. Müslüman Kardeşler'in İslami ajandasını ülkeye dayatmak istediği, olaylar sırasında şiddet kullandığı ve göstericilere saldırdığı teması gün boyunca yapılan canlı yayınlarda işlenmiştir. Seçimle işbaşına gelen Cumhurbaşkanına karşı gösterilerin yönlendiricileri olan El-Baradei, Amr Musa ve Hamden Sabbahi gibi isimlerin bu medya organlarının sahipleri ile yakın ilişkileri resmin daha iyi anlaşılır olmasını sağlamaktadır.²⁹

²⁶ Muhammed ELMASRİ: “Müslüman Kardeşler Karşıtı Söylemler Paketini Açmak”, **DÜBAM-Mısır'da Askerî Darbe ve İhvan-ı Müslimin**, Temmuz 2013, s.23. <http://www.dunyabulteni.net/haber/268345/misirda-askeri-darbe-ve-ihvan-i-muslimin-dosya>

²⁷ İsmail Numan TELCİ: “Devrim Sonrası Mısır'da Güç Mücadelesi: ‘İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet’” **Orta Doğu Analiz Dergisi**, Ankara 2013, Cilt:5, Sayı:49, s.80.

²⁸ Ahmed ZEYBAN: “Demokrasi Komedi”, **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228, s.8.

²⁹ İsmail Numan TELCİ, “Devrim Sonrası Mısır'da Güç Mücadelesi: ‘İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet’”, s.80.

Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin Mursi'ye yönelik olarak ileri sürdüğü iddialara bakıldığında ise, meselenin arka planında başka hususlar bulunduğu ve “darbe projesinin” daha önceden kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, muhalefetin seçim sonuçlarına gönderme yaparak, “Mursi'nin tüm toplumu temsil etmediği” iddiası, hayret vericidir. Zira dünyada ancak baskıcı dikta rejimlerinde gerçekleşen sözde “seçimlerde” bir parti/aday oyların yüzde yüze yakını elde edebilmektedir. Bunun dışındaki olağan seçim uygulamalarında tabiatı itibarıyla parti ve adaylar farklı oranlarda oylar almaktadır. Eğer muhalefetin bu iddiasına göre, Mursi meşru değilse, dünyada meşru bir yönetimden bahsetmenin imkânı kalmamaktadır.

Mursi'nin “muhalefeti göz ardı ederek otoriterleştiği” iddiası da gerçeği yansıtmamaktadır. “Muhammed Mursi'nin gerek kabinenin oluşturulmasında gerekse de anayasa komitesini belirlemede her kesimden figürleri sürece dâhil etmeye çabaladığı görülmektedir. Öyle ki Mursi'nin başbakan olarak atadığı isim olan Hişam Kandil dâhil olmak üzere tüm kabinede yer alan 36 isimden sadece 5'i Müslüman Kardeşler üyesidir.”³⁰

Medyada gerçekleştirilen algı manipülasyonları bir tarafa bırakılacak olursa, Müslüman Kardeşler ve Mursi'nin güç paylaşımında bulunmak ve muhalefet unsurlarıyla makul bir zeminde uzlaşmak istediği söylenebilir. Zira uzlaşmaya yönelik bizatihi Cumhurbaşkanı Mursi'nin defalarca çağrısı olmuştur. Ancak bir yandan iç ve dış vesayet odaklarının başından itibaren darbe niyetinde olmaları, diğer yandan seküler kesimlerin İslâmî bir hareketin güç paylaştırıcı konumda bulunmasına rıza göstermek istemeyişi neticesinde toplumsal kutuplaşma artış göstermiştir. Muhalefetin göstermiş olduğu tavrın, “azınlığın çoğunluk üzerinde hâkimiyet kurma isteğine”³¹ ve “atanmışların seçilmişler üzerindeki tahakkümüne”³² dayandığı söylenebilir.

Müslüman Kardeşler'in Mısır'ı yönetmesinden rahatsızlık duyan çevrelerin girişimleri, sadece sokak olaylarını tetiklemeyle sınırlı kalmamıştır. Söz konusu çevreler, halkın günlük yaşamını doğrudan ilgilendiren hususlarda da -etkin konumda bulunmaları sebebiyle- iktidarı

³⁰ İsmail Numan TELCİ, “Devrim Sonrası Mısır'da Güç Mücadelesi: ‘İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet’”, s.7.

³¹ Örneğin, ilk defa Mart 2011'de özgür seçim normlarına uyma trendi gösteren genel seçimlerde İslâmî partilerin %70 civarı bir oy almış olmasına karşılık, tüm Hıristiyan partilerin bloğunu temsil eden Hür Mısır Bloğu yüzde 6.2, 12 partinin ittifakı ile seçime katılan Liberal Vefd yüzde 9.8, Devrim Süreci'nde yer alan sosyalist, liberal ve Nasirist gençlerin oluşturduğu blok olan Devrim Devam Ediyor Partisi yüzde 3; Amr Musa ve Hamdin Sabah gibi yerel ve küresel vesayetin aktörü olan kişilerin liderlik yaptığı partiler ise ancak yüzde 1 oranında oy alabilmişlerdir. (Hamza TÜRKMEN: “Mısır Darbesi Mısır Halkına mı Dayanıyor?”, **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228, s.52.)

³² Abdullah Aydoğan KALABALIK, **a.g.e.**, s.5.

ve Mursi'yi zor durumda bırakmışlardır. Sistemin işleyişinde önemli yapı taşlarından olan ekonomi ve güvenlik kurumlarında eski rejim yanlılarının tasfiye edilip devrimci kadroların yerleştirilememesi sonucu aksaklıklar meydana gelmiştir. Örneğin, yakıt sıkıntıları ve elektrik kesintileri gibi problemlerin çözüme kavuşturulması engellenmiş, özellikle Ordunun ekonomik sultasından ötürü piyasaya arz sorunu yaşanmıştır. Aynı şekilde, polisin asayiş görevini bilinçli ihmal etmesi sonucunda sokak çatışmalarında insanlar hayatını kaybetmiş, Ortodoks Kilisesi'ne ve Şiilere yönelik saldırılar düzenlenmiştir. Böylelikle halk nazarında Müslüman Kardeşler'in "iktidar işini beceremediği" algısı oluşturulmuş ve darbeye en azından itiraz edilmeyecek bir toplumsal zemin hazırlanmaya çalışılmıştır.

Müslüman Kardeşler iktidarına yönelik gerçekleştirilecek askerî darbenin arka planında dış politikaya bakan yönler de bulunmaktadır. Zira Mursi liderliğindeki Mısır, göreve geldiğinden itibaren başta Filistin meselesi olmak üzere Mübarek dönemi Mısır'ından farklı bir duruş içerisinde olmuştur. Müslüman Kardeşler'in Hamas'ı dost, İsrail'i "ortak düşman" görme eğilimi olduğu açıktır. Buna karşılık, Refah Sınır Kapısı'nın süresiz olarak açılmasının ve Camp David Antlaşmasının iptal edilmesinin İsrail için "kırmızı çizgi" olduğu bilinmektedir. İsrail açısından bahsedilen risk alanlarının yanına, Mursi yönetiminin kendisine rekor tazminat talebiyle açtığı dava da eklenince İsrail harekete geçmiştir.³³ Müslüman Kardeşler'in Mısır'ın dış politikasına yön vermesi, İsrail'i oldukça rahatsız etmiştir.³⁴ Bu bağlamda, İsrail'in etkin istihbarat ağıyla ve lobisiyle darbeye uygun bir zemin oluşturulmasında etkin bir rol oynadığı söylenebilir.

Mısır'ın, Mübarek döneminde ilişkilerin bulunmadığı İran gibi ülkelerle de yakınlaşma girişimleri olmuştur. Dış politikada İslâm dünyasına yönelik hamleler, ileride güçlü bir İslâm Birliği'nin zeminini oluşturmaya sebep olabileceğinden ABD ve AB gibi odakları da rahatsız etmiştir. Bunun yanı sıra, Müslüman Kardeşler'in Arap dünyasındaki etkinliği, Suudi Arabistan³⁵ ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerinin darbe ortamına yapabileceği katkıları akıllara getirmektedir. Zira söz konusu ülkelerin darbeden sonraki tutumları, bahsedilen durumu destekler mahiyettedir.

³³ Mursi döneminde Mısır, İsrail'in Sina Yarımadası'nı işgal ettiği 1967 ile 1982 yılları arasında bölgeye verdiği zararın karşılanmasına dönük 500 milyar dolar tazminat talep etmiştir.

<http://www.dogruhaber.com.tr/haber/21209-misirdan-israile-rekor-tazminat-talebi/>

³⁴ Avigdor Lieberman'ın "Mısır konusu İran'dan bile daha çok endişe verici" demesi, İsrail açısından durumun ciddiyetini göstermektedir. <http://www.uiportal.net/misir-darbesi-mursinin-gidisi-sisinin-gelisi.html>

³⁵ Mısır'da darbeyi yapan General Sisi'nin geçmişte Riyad'ta askerî ataşe olarak çalışmış olması ve Suudi istihbaratının Mısır'da oldukça aktif olduğu yönündeki veriler darbeye sonuçlanan olaylar dizisinde Suudi Arabistan'ın parmağı olduğu yönündeki söylentileri güçlendirmektedir.

<http://www.pgchallenges.org/haberler/orta-dogu/ortadoguda-dengeler-ve-misir-darbesi/>

4.2. Askerî Darbeye Verilen İç ve Dış Destekler

Muhammed Mursi şahsında somutlaşan Müslüman Kardeşler iktidarına yönelik gerçekleşen askerî darbeye iç ve dış kamuoyunda gösterilen tepkilerin mahiyetine bakıldığında, darbenin arka planındaki güçlerin kimler olduğu daha net bir biçimde açığa çıkmaktadır.

Sisi yönetimindeki ordunun yapmış olduğu darbe sonrasında Mursi karşıtı muhalifler, yapılan askerî darbeyi coşkuyla karşılamıştır. Mısır da yaklaşık 30 yıldır diktatörlük ile adı anılan Hüsnü Mübarek'in devrilmesinin sembolü haline gelen Tahrir Meydanı, Sisi darbesinin ardından büyük bir sevince sahne olmuştur. Diktatörlüğe, “anti-demokrasiye” karşı olarak ayaklanan halk, şimdi adeta kendisiyle çelişir hale gelmiş ve “anti-demokratik” bir yöntem olan darbeyi desteklemeye başlamıştır.³⁶

Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin darbe sonrası tutumu, Mursi'ye karşı ileri sürdükleri tüm argümanlarla çelişik bir durum arz etmiştir. Bu cephenin bileşenleri, askerî darbe karşısında sokaklara dökülüp “özgürlük ve demokrasi” taleplerinde bulunmamış ve derin bir sessizliğe gömülmüştür. Nitekim darbe sonrası uygulamalardan da anlaşılacağı üzere, bu kesim darbenin köşe taşlarının döşenmesi için sistematik bir şekilde kullanılmıştır.

Darbeye karşı iç kamuoyundaki aktörlerin tutumuna bakıldığında, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin yanı sıra El-Ezher, Kıpti Ortodoks Kilisesi ve Selefî Nur Partisi'nin de tavırları önemlidir. Zira bu aktörler, darbenin “toplumsal meşruiyeti” olduğu izleniminin oluşmasında vitrine konulmuştur. “Abdulfettah Sisi, darbe açıklamasını yaparken muhalif Ulusal Kurtuluş Cephesi liderlerinden Nobel ödüllü Muhammed Baradei'yi, 30 Haziran gösterilerini organize eden Temerrüd hareketi temsilcilerini, El-Ezher şeyhi ve Kıpti papasını yanına alarak ekran karşısına geçmiştir.”³⁷

Mısır'ın dünya çapında köklü bir ilmî kurumu olan El-Ezher, 2011 devrimi sürecinde Mübarek yönetimine yakın bir tutum izlemiştir. Bu tutumundan dolayı da muhalifler tarafından sert eleştirilere maruz kalmıştır. Ezher yönetimi, darbe sonrasında da Sisi'ye destek vermiş ve darbeyi “kötünün iyisi” olarak adlandıracak kadar ileri gitmiştir. Bu durum,

³⁶ https://www.academia.edu/7288726/ARAP_BAHARI_NIN_MISIR_DAK%C4%B0_ETK%C4%B0S%C4%B

³⁷ Harun ERSOY: “Mısır'ın Demokratik Darbesi”, **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228, s.56.

darbeciler tarafından Mısır toplumundaki İslâmî hassasiyetlere yönelik aldatıcı bir araç olarak kullanılmıştır.

Kıpti Kilisesi de, Ezher yönetimiyle paralel bir çizgide hareket etmiştir. Devrim sürecinde eylemcilere karşı açıklamalar yapmış, askerî darbeye ise ordunun yanında konumlanmıştır. Mısır Ortodoks Kilisesi'nin başı Papa II. Tawadros, twitter hesabındaki şu mesajla darbe sürecine olan desteğini ifade etmiştir: "Mısır halkına hayranım. Çalınan devrimini 'temerrüd' düşüncesi ve fedakâr gençleri sayesinde yüksek medeni bir üslupla geri alıyor. Dualarım Mısır halkının tamamı için."

Gerçekleştirilen askerî darbenin en önemli bileşeni ise, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından finanse edilen Selefi³⁸ Nur Partisi olmuştur. Zira "İktidardan indirilen partinin İslamcı bir parti olması ve ülkenin ana muhalefet partisinin de başka bir İslamcı parti olması, bu muhalif grubun darbeye karşı alacağı tavrı önemli kılmakta, hatta onu darbenin kaderinde de söz sahibi yapmaktaydı."³⁹

Nur Partisi'nin kendisini Müslüman Kardeşler'e karşıt olarak konumlandırmasının arka planında Suudi ve BAE bulunmakla birlikte, 1970'li yıllardan başlayarak Nur Partisi'nin içinden çıktığı Selefi Davet grubu ile Müslüman Kardeşler'in toplumda daha etkin olmak adına karşı karşıya gelmiş olması da bulunmaktadır. "Özellikle 1980'li yılların başlarında İskenderiye Üniversitesi'nde ortaya çıkan olaylarla bu mücadeleye şiddet ve kan bulaştı ve o günden bu güne bu iki grup arasındaki ilişkinin dostane bir zemin üzerinde yürümedi."⁴⁰ Söz konusu tarihsel zeminin yanı sıra, Selefi Davet grubunun -ve uzantısı olan Nur Partisi'nin- içerisinde bulunan bazı kimselerin kişisel hırsları ve istihbarat servisleriyle ilişkileri, Müslüman Kardeşler karşısında darbeye destek vermelerine sebebiyet vermiştir.⁴¹

³⁸ Bu noktada bir hususun izah edilmesi gerekmektedir: Mısır'daki darbe sürecinde Selefiler blok halinde mi darbeye destek vermişlerdir? Raporumuz kapsamında mülakat yaptığımız Mısırlı Müslüman Kardeşler mensubu, şunları ifade etmiştir: "İhvan ile Mısır Selefileri arasında genel olarak ilişkiler iyidir. Mısır Selefileri homojen bir yapıda değildir. Bünyesinde bireysel olarak birçok şahsiyet, farklı medrese ve ekoller ihtiva eder. Cihadî Selefiler Sina'da bulunurlar. İhvan'ın yöntemini benimsemeseler de İhvan'ı tekfir etmezler. İhvan'a düşmanlık yapan tek Selefi grup ise, içlerinden Nur partisinin de çıktığı 'Selefi Davet' grubudur. Sadece bunlar İhvan'a açık ve düşmanca bir tavır içindedir. Diğerleri ise eleştirse de genel olarak İhvan'ı takdir etmekte ve saygı duymaktadırlar. Darbe sürecinde de İhvan'a ve Mursi'ye destek vermişlerdir."

³⁹ Gökhan BOZBAŞ: "İhtilafın Kökleri: Darbe Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Selefiler", **Stratejik Düşünce Dergisi**, Ankara 2013, Sayı:45, s.47.

⁴⁰ Gökhan BOZBAŞ, **a.g.m.**, s.50.

⁴¹ Rapor kapsamında mülakat yaptığımız Müslüman Kardeşler mensubu.

Mısır'da gerçekleşen askerî darbenin önemli bir ayağını ise, şüphesiz uluslararası güç odakları oluşturmaktadır. Bu odaklar, iç kamuoyunu darbe yapılması için yönlendirmekle kalmamış, darbe sonrası aşikâr duruşlarıyla da etkin aktörler olduklarını adeta ilan etmişlerdir.

Müslüman Kardeşler'e yapılan darbeye en fazla kazançlı çıkan ve dolayısıyla sevinen ülkenin İsrail olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar İsrail, kendisini kamufle ederek darbe karşıtı cephenin genişlemesine neden olmak istememişse de, İsrail'in darbe öncesi ve esnasında aktif bir rol üstlendiği bilinen bir gerçektir.⁴² Zira raporumuzda önceden belirtildiği üzere, Müslüman Kardeşler'in yönettiği bir Mısır, İsrail için kabul edilemez bir durum oluşturmaktadır. "Müslüman Kardeşler'in elindeki güçlü bir Mısır ülkesi, İsrail'in güvenliğini tehdit etmekle kalmayıp diğer bir taraftan da Gazze ve Filistin'e yardımların kolaylaşmasını, ardından İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilerek gitmesini sağlayacaktı."⁴³ Darbenin gerçekleşmesi, başta Camp David Antlaşması olmak üzere, İsrail'in Mısır'a dönük birçok endişesinin giderilmesine neden olmuştur.

Mısır'da işlerin düzene girme ve istikrar kazanma ihtimali bile diğer İslâm ülkeleri için bir örneklik oluşturacağından, Batılı güçler bunu riske etmek istememektedir.⁴⁴ Bu bağlamda, darbe karşısında ABD ve AB "darbe" demekten özellikle kaçınmıştır. Ülkede meydana gelen katliamlara ve hukuksuzluğa karşı ses çıkarmamış, sadece "endişelerini" belirtmiştir.⁴⁵ Bu durum, Batı'nın söz konusu İslâm dünyası olduğunda pazarladığı "değerlerini" nasıl çiğnediğinin bariz bir göstergesi olmuştur. Batı yönetimlerine paralel Batı medyası da, aynı ikircikli tavrı sergilemiştir. Açıkça görüldüğü üzere, İsrail'den sonra en fazla ABD yardımı alan Mısır ordusu ve ABD ordusu tarafından eğitilen General Sisi⁴⁶, Batı çıkarlarıyla uyumlu bir girişimde bulunmuştur.

Batı'nın darbe karşısındaki tutumundan belki daha fazla tepkiye sebep olan başta Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere Körfez ülkelerinin darbeye verdiği destektir. Söz konusu ülkeler, darbeden sonra Mısır'ı arayarak "tebrik" bile etmişlerdir.

⁴² Dönemin T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da, Mısır'da yaşanan gelişmelerin arkasında İsrail'in olduğunu iddia etmiştir. <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-orada-diktator-diyeni-sallandirirlar-24554442>

⁴³ Ramazan Tamer BÜYÜKKÜPÇÜ: "İki Meydan, İki Değer, Her Meydan Bir Değer", **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228, s.77.

⁴⁴ Mustafa TEKİN: "Mısır'ı Firavun'dan Kurtarmak", **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228, s.28.

⁴⁵ https://www.academia.edu/6040840/ABN%C4%B0N_%C3%9C%C3%87_TARZ-I_S%C4%B0YASET%C4%B0_MISIR_DAK%C4%B0_DARBEYE_VE_KATL%C4%B0AMLARA_BAKI%C5%9EI

⁴⁶ <http://edition.cnn.com/2014/07/01/world/africa/abdel-fattah-el-sisi-fast-facts/>

Bununla da yetinmeyerek darbeci Mısır yönetimine 10 milyar doları bulan yardım vaadinde bulunmuşlardır.⁴⁷

Suudi Arabistan'ın darbeci Mısır yönetimine verdiği desteğin arka planında, Mısır'daki devrimin “domino etkisi” yaparak tüm İslâm dünyasındaki Batı yanlısı ve otoriter rejimleri yıkacağı endişesi bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın darbecilere destek vermesini sağlayan bir diğer etken de, Katar ile olan bölgesel rekabetleri olmuştur. Katar'ın başından beri Müslüman Kardeşler'e destek vermesi ve Suudi Arabistan'ın Katar'ın bu çabalarını boşa çıkarma isteği, Arabistan'ın Mısır'daki güç değişimini en çok isteyen ülkelerden biri haline getirmiştir.⁴⁸

Darbeye destek veren Birleşik Arap Emirlikleri'nin ise, İsrail ile “örtülü” ilişkilerde olduğu iddia edilmektedir. “İsrail'in, BAE'de ciddi bir role soyunduğunu söylemek yanlış olmaz. Mübarek dönemi başbakanlarından olan Ahmet Şefik'in BAE emiri danışmanı olması Mısır'daki darbenin sponsorlarını bir kere daha göstermiştir.”⁴⁹ Ayrıca BAE'nin, İsrail devletine yönelik taziye mesajları da taraflar arasındaki ilişkinin boyutunu göstermektedir.⁵⁰

Suudiler ve BAE'nin, Mısır'da İslâmi yönetim yerine “Baas tarzı” bir yönetimi tercih etmelerine bir destek de, Suriye'deki Baas yönetiminin başındaki Beşar Esad'dan gelmiştir. Sınırları içinde acımasız bir iç savaşın hüküm sürdüğü Suriye'nin Devlet Başkanı Esad, bu darbeyi “siyasal İslâm'ın sonu” olarak nitelemiştir.⁵¹

Rusya ve Çin yönetimleri de askerî darbeyi, “darbe” olarak tanımlamaktan kaçınmış ve Sisi'ye desteklerini sunmuşlardır. Hatta Sisi'nin cumhurbaşkanlığı adaylığını Moskova'da Putin'le görüşürken açıklaması ve Putin'in kendisini öven mahiyette açıklamalarda bulunması, Rusya'nın Müslüman Kardeşler'in devrilmesinden ne denli hoşnut olduğunu göstermektedir.⁵² Ayrıca Putin'in Kahire ziyaretinde Sisi'ye "Ak-47" kalaşnikof marka tüfek hediye etmesinin ise, darbe sonrası Müslüman Kardeşler ile yapılan mücadeleyle ilişkili ne tür bir mesaj içerdiği açıktır.⁵³

⁴⁷ Darbeci General Sisi'nin bu hususta yayınlanan bir ses kaydı dökümü için bkz: <http://misirbulteni.com/sisinin-ses-kaydi-korfez-ulkelerinin-darbeye-destegini-gozler-onune-serdi/>

⁴⁸ <http://www.pgchallenges.org/haberler/orta-dogu/ortadoguda-dengeler-ve-misir-darbesi/>

⁴⁹ <http://www.yenisafak.com/hayat/birlesik-arap-emirlikleri-ve-israil-misir-darbesinin-neresinde-557808>

⁵⁰ <http://www.islamianaliz.com/haber/birlesik-arap-emirliklerinden-israile-taziye-mesaji-29200>

⁵¹ <http://www.gonuldergisi.com/darbe-sonrasi-misir-analizi-ve-ortadogu-dengeleri-doc-dr-mehmet-akif-okur.html>

⁵² <http://www.ihacom.tr/haber-putinden-sisiye-destek-331898/>

⁵³ <http://www.internethaber.com/putin-sisiye-oyle-bir-hediye-verdi-ki-764072h.htm>

Türkiye ve İran, gerçekleştirilen askerî darbeye yönelik kınayıcı açıklamalarda bulunmuştur. Türkiye'nin darbeye karşı çıkan söylemlerinden ötürü cunta yönetimi, Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi'ni istenmeyen adam ilan etmiş ve Türk vatandaşlarına sınır kapısında vize alma kolaylığını kaldırmıştır. İran ise, darbeyi kınamasına rağmen Mısır ile ilişkileri normalleştirme gerekçesiyle darbeci General Sisi'nin cumhurbaşkanlığı yemin törenine resmi düzeyde katılım göstermiştir.⁵⁴

Özetleyecek olursak, Müslüman Kardeşler yönetimi iki noktada hem eski rejim aktörlerini, hem de uluslararası ve bölgesel aktörleri rahatsız etmiştir. Birincisi, eski rejimin bürokrasi, yargı, medya ve iş dünyası başta olmak üzere birçok alana nüfuz eden aktörleri, İslami siyasetin iktidar olması ile Mübarek dönemi boyunca ele geçirdikleri tüm ayrıcalıkların “ellerinden kayıp gidecek” olmasından korkarak Müslüman Kardeşler yönetimini kabullenmemiştir. İkinci olarak, Amerika ve İsrail başta olmak üzere Batılı aktörler bölgede sorunsuz yürüttükleri siyasetin en önemli unsuru olan Mısır'daki Mübarek rejiminin yerine, bundan çok farklı olan ve onların çıkarlarını önemli derecede sarsacak Müslüman Kardeşler yönetiminin gelmesinden rahatsız olmuşlardır. Bunlara Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt gibi Müslüman Kardeşler'e geleneksel olarak mesafeli Körfez ülkelerinin eklenmesi ve Mısır'daki iç muhalefete fonlar aktarılması, Mursi'ye karşı eski rejimin elinin önemli ölçüde güçlenmesini sağlamış ve Müslüman Kardeşler'i olası bir istikrarsızlık karşısında kırılğan duruma düşürmüştür.⁵⁵

4.3. Müslüman Kardeşler'in İktidarı Kaybetmesinin Sebepleri

Müslüman Kardeşler'in ve Muhammed Mursi'nin yaklaşık 1 yıl süren iktidarını neden kaybettiği hususu incelenmeye değerdir. Şüphesiz insan ilişkilerinin karmaşık doğasından ve Müslüman Kardeşler gibi örgütsel yapıların kamuoyuna yansımayan yönlerinin bulunmasından ötürü, bu hususun nedenlerini ortaya koymak zorlaşmaktadır. Ancak Müslüman Kardeşler'in tarihsel serüveni, Mısır toplumundaki konumu ve muhaliflerinin imkânları göz önünde bulundurularak bazı tespitlerin yapılması mümkündür. Söz konusu durum, Müslüman Kardeşler'in kendi içyapısından ve kendisi dışındaki faktörlerden kaynaklı olarak ele alınabilir.

⁵⁴ <http://www7.as.irna.ir/tr/News/2718594/>

⁵⁵ Nebi MİŞ ve İsmail Numan TELCİ, **a.g.m.**, s.21.

Müslüman Kardeşler'in iktidarı kaybetmesinin sebeplerinden kendisinden kaynaklı olanların başında siyaseten⁵⁶ iktidar tecrübesinin bulunmaması gelmektedir. Zira Müslüman Kardeşler Hareketi, kurulduğu günden iktidara geldiği güne kadar gördüğü ağır baskılardan ötürü kendisini tamamen “muhalefet” olmaya kodlamıştır. Sistem tarafından karşılaştığı baskılar karşısında nasıl ayakta kalabileceği, çalışmalarını nasıl en az hasarla devam ettirebileceği ve toplumu rejim aleyhinde nasıl örgütleyebileceği hususlarına ağırlık verilmiştir. Bu nedenle, devrim sonrası süreçte en örgütlü kesim olması hasebiyle iktidarı ele almış fakat “muktedir” olmakta zorluklar yaşamıştır. Yıllarca iktidar mekanizmasının dışına itilmiş olmanın verdiği mahrumiyet duygusu ve devrim sonrası siyasi heyecan, iktidar konumunda bulunmaya ne denli hazır olunduğu hususunun doğru değerlendirilmesinin önüne geçmiştir denilebilir.

Devrim sonrası yönetim mekanizmasının başına geçmenin kendine has zorlukları bulunmaktadır. Siyasi tecrübeden yoksun bir şekilde olağan olarak işleyen düzenli bir devleti bile idare etmek güç iken; devrim gerçekleşikten sonra devrim öncesinin enkazıyla baş başa kalmanın ne denli güçlükler içerdiğini kestirmek zor değildir. “Öyle ki Muhammed Mursi'nin masasında sadece anayasanın hazırlanması, yatırımların artması, sosyal adaletsizliğin giderilmesi gibi konuların ışında, Mübarek döneminden kalma özellikle yargıda ve devlet bürokrasisinde yoğunlaşan aktörlerle mücadele edilmesi, İslami hareketin önünü kesmek için her türlü yolu deneyen muhalefetin taleplerinin giderilmesi ve iktidara karşı topyekûn bir karalama kampanyası yürüten medyanın eline fırsatlar verilmemesi gibi tali ama iktidarın muhafaza edilmesinde hayati görevler de bulunmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında, muhalif pozisyonda iken sadece iktidardaki rejim karşısında ayakta kalma mücadelesinde bulunan Müslüman Kardeşler'in iktidara geldikten sonra bu kadar çok boyutlu ve taraflı sorunlar kümesiyle karşı karşıya kalması hareket için en büyük sorunlardan bir tanesini oluşturmuştur.”⁵⁷

⁵⁶ Müslüman Kardeşler Hareketi, uzun yıllar siyaseten sistem dışında kalmasına rağmen, sosyal olarak hayatın merkezinde yer almıştır. “Müslüman Kardeşler'in sosyal alandaki faaliyetleri, hareketin neredeyse temelini oluşturmaktadır. İlk kurulduğu yıllardan itibaren ülkenin çeşitli yerlerinde okul, hastane, yetimhane, bakımevleri gibi sosyal merkezlere sahip olmasının yanı sıra sosyal yardımlaşma programları da yürütmektedir.” (Nebahat TANRIVERDİ YAŞAR: **Geçmişin Gölgesinde Mısır'da Darbe**, ORSAM, Ankara Eylül 2013, s.20.) Müslüman Kardeşler'in Mısır'daki vakıf veya dernekler adı altında 1000'e yakın kuruluşu bulunduğu ifade edilmektedir. (Mehmet DALAR: “Mısır'da Müslüman Kardeşler Hareketi'nin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi”, **Alternatif Politika Dergisi**, Özel Sayı 1, Kasım 2010, s.53.)

⁵⁷ İsmail Numan TELCİ, “**Devrim Sonrası Mısır'da Güç Mücadelesi: 'İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet'**”, s.81.

Müslüman Kardeşler'in iktidar serüveninin kısa sürede sonlanmasında dış faktörlerin etkileri daha baskındır. Zira kendisinden kaynaklı olan sebeplerde bile, yukarıda belirtildiği gibi sistem eliyle uygulanmış politikaların azımsanmayacak katkıları mevcuttur.

Siyasi iktidarın kaybedilişinde önemli nedenlerden biri olarak, Müslüman Kardeşler karşıtı muhalif bloğun medya alanında oldukça etkin olmaları gösterilebilir. Öyle ki Mübarek dönemindeki 55 televizyon kanalının yanı sıra, devrim sonrasında eklenen 15'in üzerinde kanalın birçoğu da yine bu Mübarek dönemde zenginleşen sermaye sahiplerine aittir. Mısır'ın okur-yazarlık oranının çok da yüksek olmadığını ve halkın %90'ının evinde televizyon, %70'inde uydu yayını olduğunu düşündüğümüzde medyanın kamuoyunu etkilemedeki gücü ortaya çıkmaktadır. Müslüman Kardeşler'in bu noktadaki en büyük handikapı medya anlamında neredeyse hiçbir görünürlüğe sahip olmamasıdır. Devrimden sonra kurulan “Mısır 25 kanalı” ve birkaç gazete dışında İslamcı hareketi medya alanında temsil eden ciddi bir güç bulunmamaktadır.⁵⁸

Müslüman Kardeşler'e karşı muhalefetin etkinlik alanı medyayla sınırlı değildir. Özellikle ordunun Mısır ekonomisinde ciddi bir ağırlığı bulunmaktadır. Bu husus, karşı-devrimcilere halkın gündelik yaşamını doğrudan etkileyebilme ve halkı mağdur edip hedef olarak mevcut Müslüman Kardeşler iktidarını gösterebilme imkânını vermiştir. Halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmesine ve refah düzeyini arttırmaya dönük hamleler, söz konusu statükocu çevreler tarafından engellenmiş ve iktidar zor durumda bırakılmıştır.

Mübarek rejimi yanlılarının özellikle yargı erkinde etkin oluşları da göz önünde bulundurulmalıdır. Zira mahkemelerin neredeyse bütün yargıçları Mübarek rejimi tarafından atanmıştır ve içlerinden bazıları Müslüman Kardeşler'e yönelik düşmanlıklarını dışa vurmakta tereddüt etmemiştir.⁵⁹ Bunun yanı sıra, devrim sürecinde suç işleyen kimselerin serbest kalması ve Mısır toplumunda “deve savaşları” gibi sembolik değeri olan davaların beraatla sonuçlanması, Müslüman Kardeşler'in adaleti tesis edemeyeceği algısını güçlendirmeye dönük olarak muhalefet tarafından kullanılmıştır. Hâlbuki raporumuzda da belirttiğimiz gibi, sistemin kilit noktalarında bulunan Mübarek yanlıları karşısında Müslüman Kardeşler'in yapabilecekleri oldukça sınırlıdır. Bu gerçekliğe rağmen Cumhurbaşkanı Mursi, bazı girişimlerde bulunmuş fakat ilk başta Müslüman Kardeşler'i halkın nazarında kötülemeye gayret eden muhalif kesimler tarafından yalnız bırakılmıştır.

⁵⁸ İsmail Numan TELCİ, **a.g.m.**, s.85-87.

⁵⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/mursinin-hatasi-ve-muhalefetin-korlugu>

Uluslararası ve bölgesel güç odakları, tabiatı itibariyle kendi menfaatleriyle en fazla uyum içerisinde olacak yönetimlere destek vermektedirler. İslâm dünyası söz konusu olduğunda ise, Müslüman Kardeşler ve benzeri İslâmi yapılanmalar “tehlikeli” addedilmektedir. Bu bağlamda, Müslüman Kardeşler karşısındaki gerek Mübarek rejimi kalıntıları gerekse seküler muhalif unsurlar, söz konusu güçler tarafından daha fazla tercih edilmeye müsait durumda bulunmaktadır. Rapor kapsamında görüştüğümüz Müslüman Kardeşler mensubu da, iktidardan düşüşün sebebi olarak, özellikle dış güçlerin Müslüman Kardeşler’i yönetim mekanizmasının başında görmek istememesini ve bundan dolayı ülkeyi darbe sürecine götüreceği ortamı hazırlamalarını göstermektedir.

Kısacası, Müslüman Kardeşler özellikle kendisinden kaynaklanmayan sebeplerden ötürü iktidarı kaybetmiştir. Batıcı, baskıcı ve beceriksiz bir cuntanın yönetiminde olan Mısır’ın yıllar boyu birikmiş bütün sorunları ve devrim sonrası yerine getirilmeyi bekleyen talepler karşısında doğal olarak Müslüman Kardeşler’in siyasi kanadı yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik, iktidar süresinin oldukça kısa bir zaman dilimini kapsaması ve “siyaseten kuşatılmışlık ve yalnızlaştırma” hamleleri göz önünde bulundurulduğunda gayet tolere edilebilir bir durumdur.

5. DARBE SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER VE MISIR’IN İÇERİSİNDE BULUNDUĞU SON DURUM

Mısır’da 3 Temmuz 2013 tarihinde gerçekleştirilen askerî darbe sonrası Mısır halkından milyonlarca kişi başta Rabiatal Adeviyye Meydanı’nda olmak üzere protesto gösterilerine başlamıştır. Müslüman Kardeşler de, yapılan darbeyi kabul etmediklerini ve Muhammed Mursi’nin hala meşru cumhurbaşkanı olduğunu savunmaktan geri adım atmamıştır.⁶⁰ Askerî cunta, Mursi taraftarlarının darbeye direnç göstermesine katliamlar, tutuklamalar ve idam cezalarıyla karşılık vermiştir.

Darbeye beraber Mursi bilinmeyen bir yere nakledilmiş, kendisi ve Müslüman Kardeşler’in lider kadrolarına yönelik asılsız iddialarla davalar açılmıştır. Mısır’ın seçilmiş ilk sivil Cumhurbaşkanı’na ve Mısır toplumuna yıllarca sosyal hizmetlerde bulunmuş bir İslâmi

⁶⁰ Müslüman Kardeşler, darbeye karşı “*Millî iradeyi Savunma Koalisyonu*”nu kurmuştur. Bu koalisyona Nur Partisi dışında bütün muhafazakâr ve İslâmî partiler dâhil olmuştur. Ayrıca birçok tanınmış siyasi ve ilmi şahsiyet, akademisyen bu koalisyona destek vermiştir.

harekete yapılan söz konusu muameleler halkın tepkisine sebep olmuş, meydanlarda devasa kitlesel gösterilerin başlamasına sebebiyet vermiştir. Rejimin bu gösterilere tepkisi ise oldukça sert olmuştur. “Darbeye kabullenmeyerek barışçıl protestolar için Kahire’deki Rabiätül Adeviye ve Nahda Meydanları’nda toplanan demokrasi yanlılarına 14 Ağustos’ta Mısır ordusunun kanlı baskınıyla müdahale edilmiştir. Mısır’da tarihinde ilk kez ordunun kendi vatandaşlarını sistematik bir biçimde ve kitleler halinde öldürdüğü olaylarda 2.000’den fazla kişi hayatını kaybetmiştir. Ordunun bu hamlesi bir dönüm noktası anlamına gelmiş, izleyen dönemde İhvan’ın üst yönetimi ve destekçilerine karşı tutuklama kampanyası başlamıştır.”⁶¹

Darbe sonrasında ordunun katliamları hiçbir ölçü tanımamıştır. Sabah namazlarında göstericilerin üzerine ateş açılmasından, keskin nişancılarla Müslüman Kardeşler liderlerinin çocukları dâhil insanların bilinçli hedef alınmasına; “Baltacı” teröründen, özel infazlara kadar birçok zalimane yöntem devreye sokulmuştur. Kitlelerin her türlü katliam girişimine rağmen meydanları terk etmemesi, Müslüman Kardeşler’in toplum içerisinde ne denli yer ettiğinin ve devrimin asıl sahibi olduğunun açık bir göstergesidir.

Karşı-devrim hareketinin darbe sonrası yaptıkları katliamlarla da sınırlı kalmamıştır. Darbe karşısındaki kitlenin direncinin “kaynağına” inmek gerektiğini düşünen cunta yönetimi ve onun destekçisi uluslararası mihraklar, Müslüman Kardeşler Hareketi’ni tamamıyla ortadan kaldırma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Müslüman Kardeşler “terör örgütü” ilan edilmiş, Müslüman Kardeşler Derneği ve Hürriyet ve Adalet Partisi kapatılmış, Müslüman Kardeşler’in neredeyse bütün lider kadroları ve yöneticileri tutuklanmış, mal varlıklarına ve sosyal kurumları el koyulmuş, Mursi dâhil yüzlerce kişi kurgu ürünü argümanlarla itham edilerek idama mahkûm⁶² edilmişlerdir.

Müslüman Kardeşler Hareketi’nin üzerine bu kadar sert bir şekilde gidilmesinin arka planında iç ve dış vesayet odaklarının “kadim korkuları” bulunmaktadır. Öncelikle, darbe ve sonrasında yapılanların muhatabı sadece Mısır’daki Müslüman Kardeşler değildir. Müslüman Kardeşler üzerinden bütün İslâm dünyasına; kendi kendilerini yönetme ve bağımsız davranma

⁶¹ İsmail Numan TELCİ: **Mısır’da Devrim ve Karşı-Devrim: Başlangıç Noktasına Geri Dönüş mü?**, ORSAM, Ankara Şubat 2014, s.11.

⁶² Mursi’ye, “İttihadiye olayları” adıyla tanınan davada 20 yıl, Hamas’a istihbarat sağladığı iddiasıyla açılan “Casusluk Davası”nda müebbet hapis, “Hapishaneler Baskını” davasından idam cezası verilmiştir. “Katar’a İstihbarat Sağlama” ve “Yargıya Hakaret” davaları ise henüz sonuçlanmamıştır. Ayrıca, birçok Müslüman Kardeşler lideri de, çeşitli suçlamalardan müebbet hapis ve idam cezalarına çarptırılmıştır. İdamların infazı hususunda rejimin nasıl bir karar alacağını iç ve dış konjonktür belirleyecektir. Buna karşın Mübarek ve oğulları ise, darbeden kısa bir süre sonra tahliye edilmiştir. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/mursiye-idam-karari-0>

imkânının verilmeyeceği, halk desteğiyle bile yönetime gelirse buna müsaade edilmeyeceği, bağımsız davranma eğilimlerinin sadece darbeye değil tamamen imhayla sonuçlanacağı mesajları verilmek istenmektedir. Müslüman Kardeşler'in ise, yalnızlaştırılması, marjinalleştirilmesi, etkisizleştirilmesi ve bir daha toplumu domine edecek bir aktör haline gelememesi hedeflenmektedir. Rejimin bu kadar ileri gitmeyi nasıl göze aldığı hususunda ise, “Mısır'da (Libya'daki gibi) uluslararası bir müdahale olasılığı olmadığı ve (Suriye'deki gibi) tam bir silahlı devrim ihtimali de kısıtlı olduğu için, Kaddafi ve Esad tarzı taktiklerin işe yarama ihtimalinin daha fazla görüldüğü”⁶³ görüşü ileri sürülmüştür.

Müslüman Kardeşler'in kendisine yönelik tahammül sınırlarını zorlayan uygulamalarla silahlanıp “yeraltına” itilmeye çalışıldığı da söylenebilir. Ancak Müslüman Kardeşler, tüm tahriklere rağmen pasif/barışçıl direniş kararından geri adım atmamıştır. Kendisiyle görüştüğümüz Müslüman Kardeşler mensubu silahlanma hususunda, “İhvan'ın en önemli sloganlarından birisi de şudur: ‘Yolumuz cihad, en yüce amacımız şehadettir.’ Bu sloganı kullanan bir hareket, elbette çok rahat bir şekilde silahlanabilir ve gerektiğinde bunu kullanabilir. Ancak İhvan'ın yöntemi, silahı ancak dış düşmana karşı ve fiili işgal durumunda kullanmayı esas alır. Tabi ki, bu konuda İhvan'ın içerisinde farklı fikirler de bulunmaktadır.” demiştir.

Bu kararlılığın nedenlerinden biri, Suriye İç Savaşı'nın geldiği noktadır. Özellikle Sina'da “Cihadî Seleflerin” bulunması ve dışarıdan gelecek savaşçılar, silahlı kalkışmayı istenmedik noktalara sürükleyebilme riskini oluşturmaktadır. İkinci olarak, Müslüman Kardeşler, iç ve dış kamuoyunda “meşruiyetini” silah kullanarak gölgelemek ve karşıtlarına koz vermek istememektedir. Bu tutumun arka planında, Müslüman Kardeşler'in Mısır Ordusu'na bakışı da etkili olmaktadır. Müslüman Kardeşler, yapılan zulümleri ve hataları “kurumsal” değil, “kişisel” olarak değerlendirmeye yatkın durmaktadır. Ordunun içerisinde özellikle dış güçlere çalışan bazı kimselerin Mısır Ordusu'nu temsil etmeyeceği ve yapılanların da bunların marifeti olduğundan hareket edilmektedir.

Darbe sonrası Mısır'ın baskıcı atmosferinden Müslüman Kardeşler ile kıyaslanmayacak kadar az olsa da, başka kesimler de nasibini almıştır. Darbe sürecinde ordu tarafından açık bir şekilde “kullanılan”⁶⁴ gençlik hareketleri ve diğer muhalif unsurlar çeşitli tutuklamalara ve

⁶³ <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/sisinin-ilk-yili>

⁶⁴ Örneğin, darbeye giden süreçte ön plana çıkarılan ve darbe sonrası geçici olarak Cumhurbaşkanlığı'na atanan Adil Mansur'un yardımcılığını da yapan Muhammed Baradei, ordu tarafından kullanıldığını açıkça itiraf etmiştir. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/beni-perde-olarak-kullandilar>

baskılara maruz kalmıştır. Örneğin, devrimin ve Mursi karşıtı gösterilerin önemli aktörlerinden 6 Nisan Hareketi “terör örgütü” ilan edilmiş ve onlarca yöneticisi tutuklanmıştır. Temerrüd Hareketi de, karşı-devrimin en görünür aktörü olmasına rağmen, darbeden sonra parti kurması engellenmiştir. Böylelikle Mursi dönemindeki özgürlük ortamını hafife alıp yok sayan kesimler, darbe sonrası Mübarek dönemini aratmayacak bir atmosferle baş başa bırakılmıştır. Bu nedenle, “Çıkarları uğruna pragmatist davranan devrimci güçler, karşılarındaki devrim karşıtı bloğun dış destekle daha da güçlenmesi ve sürecin en başa dönmesinin sorumlularıdır.”⁶⁵

Darbeden sonra istediklerini elde edemeyen kesimlerin arasında, seküler-liberal-sol hareketlerin yanı sıra Kıptiler de bulunmaktadır. Kıptiler, darbe sürecinde destekleri karşılığında Sisi’nin yapmayı vaat ettiklerinin yerine getirilmediğini ifade etmektedirler.⁶⁶

Darbe sonrası Mısır, önemli güvenlik problemleriyle karşı karşıyadır. Güvenlik sorunları, Sina Yarımadası’nda bulunan silahlı muhalif unsurları da aşan bir boyuta ulaşmıştır. Örneğin, 31 Ekim 2015 tarihinde düşürülen Rus uçağı meşhur turizm bölgelerinden biri olan “Şarm el Şeyh” şehrinde havalanmıştır. Bu olay, Mısır’ın içinde bulunduğu güvenlik zafiyetinin önemli bir göstergesi olmuştur. Ayrıca hırsızlık, gasp, çetecilik gibi güvensizliği besleyen adli suçlarda da artış gözlenmektedir.⁶⁷

Darbe, Mısır toplumunun günlük yaşamına da olumsuz bir etki yapmıştır. Günlük olarak meydan gelen elektrik kesintileri ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Gaz fiyatları da, darbe öncesine göre en az iki kat artmış durumdadır. Bu durum, üretimi ve maliyetleri olumsuz etkilediği için işsizliğe de yol açmaktadır. Aynı zamanda, Etiyopya’nın Nil üzerinde inşa etmekte olduğu barajdan ötürü, Mısır’ın gelecekte ciddi bir “su sorunu” yaşama riski bulunmaktadır. Olası sorunu engellemeye dönük cunta rejimi başarılı bir performans sergileyememektedir.

İç politikada Mübarek dönemine dönülmesine paralel olarak dış politikada da, İsrail’in endişeleri giderilmiş ve tekrar dışa bağımlı bir Mısır devleti tanzim edilmiştir. İsrail’in 1948 yılındaki kuruluşundan bu yana ilk defa Mısır, 29 Kasım’daki Birleşmiş Milletler’de İsrail

⁶⁵ İsmail Numan TELCİ: “Mısır’daki Devrim Sürecini Anlamak: Aktörler, Dönüşen Roller ve Değişen Çıkarlar”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Ankara 2014, Cilt:6, Sayı:61, s.61.

⁶⁶ <http://www.christianpost.com/news/egypts-president-sisi-needs-to-stand-up-for-christians-136756/>

⁶⁷ Mülakat yapılan Müslüman Kardeşler mensubu.

lehine oy kullanmıştır.⁶⁸ Mursi döneminde geri çekilen büyükelçi ise, tekrar İsrail'e gönderilmiştir.⁶⁹ Bunların yanı sıra, Mısır'daki darbe yanlısı medya Filistin'e karşı kampanyalar başlatmış ve İsrail hükümetinden Hamas'ı yok etmesini istemiştir.⁷⁰

Sisi'nin başında bulunduğu Mısır'ın, ülke içinde olduğu gibi uluslararası kamuoyunda da "meşruiyet" sorunları bulunmaktadır. Bazı AB ülkeleri tarafından yapılan göstermelik karşılama törenleri bile, söz konusu krizin aşılmasında yeterli olamamaktadır. Öyle ki darbeci Sisi yönetimi, diplomatik enerjisini daha çok kabul göreceği bir zeminin inşasına harcamaktadır. Bu husus, Mısır'ın Arap dünyasındaki "lider ülke" imajını da zedelemektedir. Zira Körfez Ülkelerinin yardımlarıyla ayakta kalan ve yönetiminin meşruluğu tartışmalı olan bir Mısır'ın "liderlik" söyleminin karşılığının olmayacağı açıktır. Dolayısıyla darbe sonrası Mısır, siyasî ağırlık ve itibar açısından mübarek rejimi döneminin bile gerisinde bulunmaktadır.

Açıkça görüldüğü üzere, devrim beşinci yılını doldururken Mısır'ın mevcut durumu, devrim sürecindeki beklentilerin ve umutların oldukça uzağındadır. 2013 darbesinden sonra askerî rejim, hiçbir alanda halkta iyimserlik algısı oluşturmayı başaramamıştır. Yüksek enflasyon, işsizlik, Mısır parasının değer kaybetmesi, güvenlik problemleri, insan hakları ihlalleri ve baskıcı yönetim özellikle gençlerde büyük bir hayal kırıklığına ve umutsuzluğa yol açmıştır. Yaşanmakta olan hayal kırıklığı ve umutsuzluk, en son Ekim 2015'te yapılan Meclis Seçimleri'nde halkın ilgisizliğiyle kendisini açık bir şekilde göstermiştir. Rejimin bütün çabalarına rağmen seçime katılım ancak %20'ler seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu umutsuzluk ikliminin darbeci yönetime yönelik yeni bir "isyan ve devrim dalgası"na yol açabileceği de söylenebilir.

⁶⁸ Hanine HASAN: "Sisi'nin Dış Politikası, İsrail İçin Neden Büyük Bir Kazançtır?", **DÜBAM-Darbe Sonrası Mısır Dış Politikası**, Ekim 2015, s.7. <http://www.dunyabulteni.net/haberler/347331/darbe-sonrasi-misir-dis-politikasi-dosya>

⁶⁹ <http://www.salom.com.tr/haber-97667-misir-buyukelcisi-yeniden-Israilde.html>

⁷⁰ Ali BEDVAN: "Mısır'ın Girişimindeki Soru İşaretleri", **DÜBAM-Darbe Sonrası Mısır Dış Politikası**, Ekim 2015, s.29. <http://www.dunyabulteni.net/haberler/347331/darbe-sonrasi-misir-dis-politikasi-dosya>

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2011 yılında İslâm coğrafyasında gerçekleşen halk isyanlarının en önemli durağı, Mısır olmuştur. Rejimin, kurulduğu günden beri İslâmî hareketler başta olmak üzere muhalif kesimlere uyguladığı otoriter politikalar, geniş halk kitlelerinin gündelik yaşamını sekteye uğratan yaygın sosyo-ekonomik sorunlar, hukukun üstünlüğü yerine “üstünlerin hukuku”nun geçerli oluşu, yolsuzluk ve rüşvetin alenileşmesi, ülkenin bir polis devleti haline dönüşmesi, dış politikada Batı ve İsrail merkezli bir tutumun takınılması gibi hususlardan muzdarip olan Mısır toplumu, 25 Ocak itibarıyla 30 yıldır sistemin görünür temsilcisi olan Mübarek’i devirmek için ayaklanmıştır. İki hafta gibi kısa bir süre içerisinde ise, olaylar görkemli bir devrimle neticelenmiştir.

Rejimin yıllar boyu uyguladığı zulüm dolu politikalarından şüphesiz en fazla mağdur olan kesim, Mısır toplumunun en örgütlü ve dinamik yapısı konumunda bulunan Müslüman Kardeşler olmuştur. Bu duruma paralel, Müslüman Kardeşler, rejimin en etkili muhalifi olarak ve örgütlenme sahasındaki engin tecrübeleriyle devrim sonrası sürecin de birincil aktörü haline gelmeyi başarmıştır.

Müslüman Kardeşler’in iktidara gelip Mısır’daki sisteme İslâmî, adil ve bağımsız bir hüviyet kazandıracak olması, iç ve dış vesayet odaklarını oldukça tedirgin etmiştir. Mısır’ın özellikle Filistin meselesindeki stratejik önemine, Müslüman Kardeşler Hareketi’nin tüm İslâm dünyasında var olan etkin konumu da eklenince, küre çapında egemen olan güçler ve onların yerel uzantıları alarm durumuna geçmiştir.

İçeride Mübarek yanlıları ve seküler muhalif unsurlar; dışarıda İsrail, ABD, AB, Körfez Ülkeleri, Rusya ve Çin’in bulunduğu güç odakları Müslüman Kardeşler karşıtı blokun bileşenlerini oluşturmuştur. Özellikle Mursi’nin Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte, söz konusu aktörler sistemin bütün “uyuyan hücrelerini” de harekete geçirerek tarihte benzeri az görülür bir kuşatma girişiminde bulunmuşlardır. Kuşatmanın kapsamı, yargı engellemelerinden, yetki kısıtlamalarına; asayiş tehdit eden sokak olaylarından, medya üzerinden kara propaganda yöntemlerinin devreye sokulmasına; halk karşısında iktidarı zora sokacak ekonomik hamlelerden, askerî darbeye varana kadar oldukça geniş bir muhtevaya sahip olmuştur.

Müslüman Kardeşler karşıtı blokta bir araya gelen unsurların “ortak endişeleri” olduğu gibi, kendilerine özel bazı hususlarda bulunmaktadır. İsrail, Camp David Antlaşması’yla elde ettiği varlığına yönelik güvencelerin korunmasını ve Hamas karşıtı bir yönetim arzusunun yerine getirilmesini; ABD ve AB, kadim emperyalist siyasetlerini rahat bir şekilde sürdürebilmeyi; Suudi Arabistan ve BAE, devrimin “domino etkisinin” bertaraf edilmesini; Rusya ve Çin, sözde “Batı karşıtlıklarında” kendilerine alternatif güçlü bir İslâm dünyasının oluşmasını engellemeyi; Mübarek yanlıları ve ordu, saltanatlarını kaybetmemeyi; liberal-sol çevreler, Batı’nın kendilerine iltifat edip sistemi teslim etmesini; Selefi Nur Partisi ve El-Ezher, Müslüman Kardeşleri kendi dünyevî ikballerine rakip olarak gördükleri ve sistem tarafından “makbul Müslüman” olarak tanımlanmayı hedefledikleri için Müslüman Kardeşler’e karşı yapılan darbeye destek vermişlerdir.

Mısır’da gerçekleştirilen darbenin esasında Müslüman Kardeşler şahsında İslâm dünyasındaki İslâmi uyanış belirtilerine ve değişim iradesine yönelik gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Zira geçmişte Cezayir ve Filistin’de seçimlerden zaferle çıkan İslâmî hareketlerin maruz kaldığı muamelelerin, darbeden sonra Müslüman Kardeşler’e en ağır versiyonuyla uygulandığına şahitlik edilmektedir. Meşru Cumhurbaşkanı Mursi ve Mısır toplumuna sayısız hizmetlerde bulunmuş olan Müslüman Kardeşler Hareketi’nin neredeyse tüm lider kadroları tutuklanmış, müebbet hapis ve idam cezalarına çarptırılmıştır. Bununla yetinmeyen cunta rejimi, Müslüman Kardeşler’i “terör örgütü” kapsamına alarak tüm mal varlıklarına el koymuş, Hürriyet ve Adalet Partisi’ni kapatmış, hareket mensuplarına yönelik infazlara girişmiş ve binlerce ferdini şehid etmiş, onbinlerce insanı zindanlara doldurmuş ve bir o kadarını da göç etmeye mecbur bırakmıştır.

Müslüman Kardeşler Hareketi, rejimin despotik uygulamalarına karşın kendi ilkelerinden taviz vermemiş, tahrik etmeye dönük tuzaklara karşı “silahlanma” kararını almamış, başta Mursi olmak üzere tüm lider kadroları da cuntaya teslimiyet göstermekten imtina etmiştir. Müslüman Kardeşler’i iktidara taşıyan halk kitleleri ise, yaklaşık iki buçuk yıldır sürmekte olan tüm zulümlere rağmen sokaklarda eylemlerine devam etmekte ve cuntanın meşruiyetini tanımamakta kararlılık göstermektedir. Söz konusu kararlılık, cunta rejiminin başarısızlıklarıyla birleşince ileride yeni bir ayaklanmaya da yol açabilir.

Sonuç olarak, darbe sonrası Mısır’ın durumu, Mübarek dönemini andırır bir atmosfere sahiptir. Öz bir deyişle, 2011 yılında gerçekleşen devrim, 2013 yılındaki askerî darbeye “karşı-devrim” sürecine evrilmiştir.

KAYNAKÇA

AYHAN, Veysel ve AYHAN, Nazlı: **Mısır Devriminin Ayak Sesleri: Bir Devrin Sonu mu?**, ORSAM, Ankara Şubat 2011.

BOZBAŞ, Gökhan: “İhtilafın Kökleri: Darbe Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Selefler”, **Stratejik Düşünce Dergisi**, Sayı:45, Ankara 2013.

BÖLME, Selin M. ve Diğerleri: **25 Ocak’tan Yeni Anayasaya: Mısır’da Dönüşümün Anatomisi**, SETA, Ankara Nisan 2011.

BÜYÜKKÜPÇÜ, Ramazan Tamer: “İki Meydan, İki Değer, Her Meydan Bir Değer”, **Umran Dergisi**, Sayı:228, İstanbul 2013.

DALAR, Mehmet: “Mısır’da Müslüman Kardeşler Hareketi’nin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi”, **Alternatif Politika Dergisi**, Özel Sayı 1, Kasım 2010.

ERSOY, Harun: “Mısır’ın Demokratik Darbesi”, **Umran Dergisi**, Sayı:228, İstanbul 2013.

KALABALIK, Abdullah Aydoğan: **Mısır’da Değişim Süreci ve Anayasa Arayışı**, SETA, Ankara Şubat 2013.

KILAVUZ, Muhammet Tahir ve Diğerleri: **Ortadoğu’da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda**, İlke Yayınları, İstanbul 2014.

KOÇAK, Konar Alp: “Mısır: Demokratikleşme Yolunda İki Adım İleri Bir Adım Geri”, **Yasama Dergisi**, Sayı:23, Ankara 2013.

MİŞ, Nebi ve TELCİ, İsmail Numan: “Devrimden Darbeye: Mısır’da Askerî Vesayet Dönemi”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt:5, Sayı:56, Ankara 2013.

SÖNMEZ, Gülden ve Diğerleri: **Mısır Askerî Darbe ve İnsan Hakkı İhlalleri Raporu**, İHH, İstanbul Temmuz 2013.

TANRIVERDİ YAŞAR, Nebahat: **Geçmişin Gölgesinde Mısır’da Darbe**, ORSAM, Ankara Eylül 2013.

TEKİN, Mustafa: “Mısır’ı Firavun’dan Kurtarmak”, **Umran Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı:228.

TELCİ, İsmail Numan: “Mısır 2011”, **Ortadoğu Yılığ 2011**, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul 2012.

TELCİ, İsmail Numan: “Devrim Sonrası Mısır’da Güç Mücadelesi: ‘İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet’” **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt:5, Sayı:49, Ankara 2013.

TELCİ, İsmail Numan: **Mısır’da Devrim ve Karşı-Devrim: Başlangıç Noktasına Geri Dönüş mü?**, ORSAM, Ankara Şubat 2014.

TELCİ, İsmail Numan: “Mısır’daki Devrim Sürecini Anlamak: Aktörler, Dönüşen Roller ve Değişen Çıkarlar”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt:6, Sayı:61, Ankara 2014.

TELLİ, Azime: “Mısır Devrimi’nde Sosyal Medyanın Rolü”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, İstanbul Güz 2012.

TÜRKMEN, Hamza: “Mısır Darbesi Mısır Halkına mı Dayanıyor?”, **Umran Dergisi**, , Sayı:228, İstanbul 2013.

UYSAL, Ahmet: **Ortadoğu’da Türkiye Algısı: Mısır Örneği**, SDE, Ankara Mart 2011.

ZEYBAN, Ahmed: “Demokrasi Komediği”, **Umran Dergisi**, Sayı:228, İstanbul 2013.

BEDVAN, Ali: “Mısır’ın Girişimindeki Soru İşaretleri”, **DÜBAM-Darbe Sonrası Mısır Dış Politikası**, Ekim 2015. <http://www.dunyabulteni.net/haberler/347331/darbe-sonrasi-misir-dis-politikasi-dosya>

ELMASRİ, Muhammed: “Müslüman Kardeşler Karşıtı Söylemler Paketini Açmak”, **DÜBAM-Mısır’da Askerî Darbe ve İhvan-ı Müslimin**, Temmuz 2013. <http://www.dunyabulteni.net/haber/268345/misirda-askerî-darbe-ve-ihvan-i-muslimin-dosya>

HASAN, Hanine: “Sisi’nin Dış Politikası, İsrail İçin Neden Büyük Bir Kazançtır?”, **DÜBAM-Darbe Sonrası Mısır Dış Politikası**, Ekim 2015. <http://www.dunyabulteni.net/haberler/347331/darbe-sonrasi-misir-dis-politikasi-dosya>

TANRIVERDİ YAŞAR, Nebahat: “Mısır’da Rejim, Değişim ve Devrim Tartışmalarına Genel Bakış”, https://www.academia.edu/2340092/M%C4%B1s%C4%B1r_da_Rejim_De%C4%9Fi%C5%9Fim_ve_Devrim_Tart%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1na_Genel_Bak%C4%B1%C5%9F

<http://www.uiportal.net/misir-darbesi-mursinin-gidisi-sisinin-gelisi.html>

<http://www.pgchallenges.org/haberler/orta-dogu/ortadoguda-dengeler-ve-misir-darbesi/>

https://www.academia.edu/7288726/ARAP_BAHARI_NIN_MISIR_DAK%C4%B0_ETK%C4%B0S%C4%B

https://www.academia.edu/6040840/ABN%C4%B0N_%C3%9C%C3%87_TARZ-I_S%C4%B0YASET%C4%B0_MISIR_DAK%C4%B0_DARBEYE_VE_KATL%C4%B0A_MLARA_BAKI%C5%9EI

<http://www.dogruhaber.com.tr/haber/21209-misirdan-israile-rekor-tazminat-talebi/>

<http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-orada-diktator-diyeni-sallandirirlar-24554442>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/mursinin-hatasi-ve-muhalefetin-korlugu>

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/mursiye-idam-karari-0>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/sisinin-ilk-yili>

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/beni-perde-olarak-kullandilar>

http://www.salom.com.tr/haber-97667-misir_buyukelcisi_yeniden_Israilde.html

<http://www.ntv.com.tr/dunya/misirda-orduya-darbe,C1oWchLlpUW7GPVkvrfQHg>

<http://aa.com.tr/tr/dunya/mursinin-iktidardaki-bir-yili/145655>

<http://misirbulteni.com/sisinin-ses-kaydi-korfez-ulkelerinin-darbeye-destegini-gozler-onuneserdi/>

<http://www.yenisafak.com/hayat/birlesik-arap-emirlikleri-ve-israil-misir-darbesinin-neresinde-557808>

<http://t24.com.tr/haber/mursinin-369-gun-suren-iktidarinda-neler-oldu,233511>

<http://www.islamianaliz.com/haber/birlesik-arap-emirliklerinden-israile-taziye-mesaji-29200>

<http://www.gonuldergisi.com/darbe-sonrasi-misir-analizi-ve-ortadogu-dengeleri-doc-dr-mehmet-akif-okur.html>

<http://www.internethaber.com/putin-sisiye-oyle-bir-hediye-verdi-ki-764072h.htm>

<http://www.iha.com.tr/haber-putinden-sisiye-destek-331898/>

<http://edition.cnn.com/2014/07/01/world/africa/abdel-fattah-el-sisi-fast-facts/>

<http://www.christianpost.com/news/egypts-president-sisi-needs-to-stand-up-for-christians-136756/>

<http://www7.as.irma.ir/tr/News/2718594/>